

STUDIJA O MLADIMA NA KOSOVU

POGLED UNAPRED,
UTEMELJEN U TRADICIJI
ISTRAŽIVANJE 2012



FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

IDRA
RESEARCH & CONSULTING

STUDIJA O MLADIMA NA KOSOVU

POGLED UNAPRED, UTEMELJEN U TRADICIJI

ISTRAŽIVANJE 2012



IDRA tim autora:

Auron Pasha
Kreshnik Xhangolli
Jona Dundo
Besmir Gjokuta
Zana Tahiri
Odetta Lena

Konsultant: Dr. Klaus Hurrelman

Prevod i uređivanja: Milica Rodić

Design: petanidesign

Štampanje: Gent Grafik

ISBN: 978-9951-19-072-5

Godina izdavanja: 2012

© IDRA Kosovo,
www.idra.al, idra.kosova@idra.al

Sadržaj

	Strana
Predgovor.....	4
Rezime.....	6
Uvod.....	10
Kvantitativna komponenta.....	10
Kvalitativna komponenta.....	10
Upitnik.....	11
Uzorak.....	12
Porodica i društveni život.....	13
Obrazovanje i zapošljavanje.....	32
Demokratija i politika.....	45
Kosovo i evropske integracije.....	53
Životni stil i slobodno vreme.....	57

Predgovor

Dr. Klaus Hurrelman

Profesor javnog zdravlja i obrazovanja
Škola za upravu Herti, Berlin

Pre izvesnog vremena u saradnji sa Fridrih Ebert fondacijom nastala je ideja o sprovođenju studije o mladima iz zemalja bivše Jugoslavije, a u skladu sa čuvenim modelom Šelove studije o mladima koja je poznata i veoma čitana u Nemačkoj. Kroz razgovor sa mladima, moguće je da se spoznaju vredne informacije o interesima i željama tinejdžera i mlađih u svakoj zemlji. Moćuće je i više od toga: stavovi i vrednosne orijentacije mlađih osoba mogu biti razmatrani i kao rani pokazatelj koji konačno otkriva buduće preovlađujuće tendencije u čitavom društvu. Kako je naša analiza u Nemačkoj više puta pokazala, mlađe generacije mogu biti shvaćene kao seizmograf budućih mogućnosti i dugoročnih perspektiva jedne zemlje. Studije o mladima su studije o budućnosti koje ponekad mogu da nam kažu više nego detaljna ekonomska analiza.

Zahvaljujući dobro odabranom timu, sastavljenom od ljudi iz Fridrih Ebert fondacije i istraživačko konsultantske agencije IDRA iz Prištine, prva studija o mladima sprovedena je u zemlji bivše Jugoslavije koja se još uvek grčevito bori za vlastiti identitet: na Kosovu. Možda ovo i nije slučajnost jer, za budućnost ove male zemlje, položaj mlađih generacija od naročite je važnosti. Udeo populacije mlađi od 30 godina čini gotovo 40% ukupne populacije na

Kosovu. Stoga, stavovi mlađe generacije i, naravno, njihove kompetencije i veštine, posebno su važni za zemlju. Ova studija o mladima pruža jasne odgovore u tom pogledu. Ona veoma jasno pokazuje koliko su mlađe generacije na Kosovu ambiciozne i koliko su im visoka očekivanja u pogledu sopstvene budućnosti. Moguće je da je njihov optimizam iznad očekivanog, ali i dalje je iznenadejuće videti koliko energije i nadanja mlađe generacije ulažu u oblikovanje vlastite budućnosti.

Mladi koji su intervjuisani u toku istraživanja svesni su činjenice da je stanje njihove zemlje i dalje nesigurno. Šta više, svesni su da su daleko od toga da će bez poteškoća pronaći posao na Kosovu i da će biti u mogućnosti da vode siguran život. Mnogi od njih vode se idejom da privremeno napuste svoju zemlju kako bi se, na prvom mestu, obrazovali i otpočeli profesionalnu karijeru u nekoj od imućnijih evropskih zemalja ili Sjedinjenim Američkim Državama. Pak, očigledno je da osećaju vezanost za svoju zemlju i da svoje porodične korene shvataju kao najznačajniju stvar. Istovremeno, osećaju veliku zahvalnost prema svojim očevima i majkama i, u ovim nesigunim vremenima, pribegavaju njihovim religijskim obeležjima, ponekad mnogo više nego što njihovi roditelji to rade. Uvidom u njihove odgovore, neko bi stekao utisak da bi ovi mlađi ljudi mogli postati nestrpljivi ukoliko se ekonomski i politički razvoj njihove zemlje ne bude odvijao onako kako se oni nadaju.

Fridrih Ebert fondacija postavila je smernice za sprovođenje omladinskih studija u istom formatu i u drugim jugoistočnim evropskim zemljama, prateći primer nemačke studije o mladima. Fondacija mi je dala mandat da naučno pratim studiju i da osiguram da druge analize budu međusobno uporedive. Na taj način moguće je ne samo da se kreira portret mlade generacije iz istočne Evrope, već i da se oblikuje slika o razvojnom potencijalu država. Ekonomski i obrazovne ustanove kao i organizacije koje rade u oblasti nacionalne i međunarodne politike savetujem da pažljivo

prate rezultate ovakvih studija i da izvuku direktnе posledice iz njih. U suprotnom, postoji opasnost od otuđenja između generacije mladih i etabliranih državnih snaga, što nije dobro za razvoj bilo koje države.

Želim da pohvalim posvećenost tima fondacije Fridrih Ebert iz Prištine i istraživače agencije IDRA na izradi temeljne i metodološki odlične omladinske studije. Ona će postaviti standarde za analize koje slede.

Rezime

Porodica i društveni život

- Ogromna većina mladih sa Kosova (starosti 16-27 godina) kažu da žive sa svojim roditeljima. Većina njih smatra da je život sa roditeljima najidealnija situacija za čitavu porodicu. Činjenica da tako veliki broj mladih živi sa svojim roditeljima pojašnjava relativno visok uticaj porodice na svakodnevni život mladih sa Kosova.
- Bez obzira na pol ili mesto u kojem ispitanici žive (gradska ili seoska sredina), otac je za sada daleko najuticajnija figura među mladima.
- Mladi sa Kosova veruju da muškarci i žene treba da stupe u brak u relativno ranom periodu, 24 godine za žene i 26 godina za muškarce. Svi oni smatraju da je od velikog značaja i brak i planiranje vlastitih porodica u budućnosti. Mladi sa Kosova predviđaju relativno velike porodice jer 59% planira da ima troje i više dece.
- Najvažniji faktor pri odabiru supružnika je njegova ili njena ličnost. Druge karakteristike koje su od velikog značaja uključuju: religiju, odobrenje roditelja, zajednička interesovanja i obrazovanje. Zanimljivo je da devičanstvo i dalje predstavlja važan faktor.
- Mladi sa Kosova iskazuju apsolutno poverenje u porodicu. Svakako, porodica je društvena ustanova u koju se najviše veruje. Na skali od 0 do 100, gde je 0 vrednost kojom se ukazuje nepoverenje a 100 potpuno poverenje, mladi sa Kosova su ovoj ustanovi dali 98 poena. Naravno, religijske vođe uživaju veliko poverenje mladih K-Albanaca i K-Srba.
- Kada su pitani koliko su "svesrdni" u želji da postanu komšije, K-Albanci i K-Srbi izjavili su da bi nerado prihvatili jedni druge u takvoj hipotetičkoj situaciji. Slično tome, obe etničke grupe iskazale su veliki stepen otpora ideji da u svom komšiluku imaju "homoseksualni par". K-Srbi se ne bi osećali udobno ni da u komšiluku imaju porodicu iz SAD-a ili iz zapadne Evrope, dok K-Albanci rado prihvataju porodice iz ovih zemalja.
- Vrednosti koje se među mladima sa Kosova smatraju najvažnijim su altruizam, tolerancija i pravednost. Vrednosna mapa je drugačija kod K-Srba koji smatraju da su tri najbitnije vrednosti lično dostojanstvo, društveni prestiž i bogaćenje.
- Dok je 91% mladih sa Kosova izjavilo se pridržavaju islamske veroispovesti, samo je 26% iskazalo da redovno praktikuje religiju. Verska praksa je češća kod muškaraca nego žena.
- Uprkos tome što žive na postkonfliktnom području, 90% K-Albanaca osećajse bezbedno u kraju u kojem žive. Situacija je u potpunosti drugačija za mlade K-Srbe gde se više od 60% njih izjasnilo da se ne oseća bezbedno u svom komšiluku.
- Dok je 33% K-Albanaca izjavilo da su se, makar povremeno, osećali diskriminisano, situacija je dosta lošija za K-Srbe: neverovatnih 78% izjavilo je da su se osećali diskriminisano. Kao glavne razloge diskriminatorskog tretmana K-Srbi navode etničku pripadnost i religiju.

- Skoro svaki treći ispitanik (29%) želi da živi na nekom drugom mestu unutar Kosova, i skoro svaki drugi (55%) iskazao je želju da emigrira u inostranstvo.
- Iskazani motivi za emigraciju u inostranstvo uključuju: želju za unapređenjem životnog standarda, težnju za boljim obrazovanjem i veće mogućnosti za zapošljavanje.
- Uprkos poteškoćama, mlađi sa Kosova su u većini optimistični u pogledu svoje budućnosti. Više od 78% veruje da će se situacija popraviti u narednih 10 godina.
- Ako bi im se ukazala prilika, više od 61% mlađih sa Kosova želelo bi da se obrazuje u inostranstvu.
- Studenti sa Kosova kažu da je uobičajeno da se za polaganje ispita ili dobijanje veće ocene daje novac. Takvo uverenje, koje je više percepcija nego njihovo lično iskustvo, ukazuje na glavni problem obrazovnog sistema na Kosovu.
- Pohađanje privatnih časova je uobičajeno, bez obzira na nivo obrazovanja ispitanika. Skoro 47% je reklo da pohađaju neku vrstu privatnih časova.

Obrazovanje i zapošljavanje

- Na Kosovu relativno veliki broj mlađih pohađa školu, pri čemu se približno dve trećine (starosti od 16 do 27 godina) mlađih obrazuje (srednja škola, univerzitetski ili post-univerzitetски programi).
- Mlađi sa Kosova koji se obrazuju zadovoljni su što pohađaju školu, iako je tipičan dan shvaćen kao "naporan i stresan". Većina đaka/studenata sa Kosova izjavilo je da dnevno provode do tri sata učeći.
- Za mlađe sa Kosova obrazovanje je bitna vrednost. Impresivnih 92% srednjoškolaca namerava da nastavi školovanje i upiše fakultete.
- Iako su želje za obrazovanjem velike, nivo zadovoljstva trenutnim obrazovnim sistemom je relativno nizak. Samo je 24% iskazalo zadovoljstvo njime.
- Stopa zaposlenosti značajno je niska među mlađima na Kosovu. Samo 32% onih koji se trenutno ne školuju kažu da su zaposleni ili puno radno vreme ili pola radnog vremena.
- Oni koji se još uvek školuju preferiraju da se zaposle u državnoj upravi. Skoro 45% je iskazalo želju za ovakvom vrstom zaposlenja.
- Mlađi sa Kosova smatraju da su veze, bilo privatne ili političke, najvažniji faktor u pronašlasku posla. Oko 50% mlađih je reklo da su veze ključni faktor u pronašlasku posla.

Demokratija i politika

- Kosovska omladina u je velikoj meri nepoverljiva prema ideji da glasanjem može da utiče na vladu. Više od 51% veruje da njihov glas ne utiče upravljanjem na Kosovu. Uprkos tome, značajan broj mladih pokazuje interesovanje za unutrašnju politiku (56%).
- Kada su bili pitani za političku sklonost, vlada nasuprot opoziciji ili levica naspram desnice, više od jedne trećine (36%) mladih izjasnili su se kao "neutralni". Više od 22% mladih ne zna kako da se postavi u političkom spektru levo i desno.
- I dok je televizija i dalje glavni izvor informacija političke sadržine, a internet dobija na privlačnosti, 66% mladih izjasnilo se o tome da iz ova dva izvora dobija informacije u vezi sa političkim događajima.
- Većina mladih ne smatra da je zastupljena u politici (64%). Oni su mišljenja da ""ični dobici, a ne ideali, vode političare, uključujući i one mlade".
- U suštini, postoji malo poverenje u institucije. U proseku, mladi daju institucijama i grupama 42 poena, na skali poverenja od 0 do 100, gde 0 označava nedostatak poverenja, a 100 postojanje potpunog poverenja. Oni kojima je ukazano najveće poverenje su verske vođe, policija i, u određenoj meri, mediji. Najmanje poverenja ukazuje se UNMIK-u, političkim strankama i EULEX-u.
- Mladi sa Kosova kažu da su najviše zabrinuti za pitanja nezaposlenosti (94%) i uvećanog siromaštva (92%). Takođe, zabrinuti su zbog pitanja otcepljenja dela teritorije Kosova (70%). Zanimljivo je da pitanje

zagađenja predstavlja jedno od glavnih pitanja koje mlade zabrinjava (65%).

- Uprkos problemima koje su spoznali, mladi K-Albanci su generalno optimistični po pitanju ekonomske budućnosti Kosova. To nije slučaj sa mladim K-Srbima koji imaju sumorna predviđanja u vezi sa ekonomskom budućnošću.

Kosovo i evropske integracije

- Uprkos uočenim problemima unutar Evropske unije, mladi sa Kosova zdušno podržavaju proces priključenja. 88% veruje da Kosovo treba da se pridruži Evropskoj uniji.
- Upitani da li veruju da će se Kosovo pridružiti Evropskoj uniji, mladi su odgovarali sa neverovatnim optimizmom, gde je oko 50% izjavilo da će se to desiti "u narednih pet godina".
- Većina mladih evropske integracije izjednačava sa "slobodom kretanja i viznom liberalizacijom".

Životni stil i slobodno vreme

- Kosovska omladina veliki deo vremena provodi uz medije: gledajući televiziju, slušajući muziku i za društveno umrežavanje putem interneta. U proseku, mlada osoba provodi 3,5 sata dnevno gledajući televiziju.
- Mladi na Kosovu veoma su povezani sa internetom i izraženi su korisnici društvenih mreža. U proseku provode 3,5 sata na internetu (na istom nivou kao i gledanje televizije).
- Većina mladih Kosovara smatraju najpopularnijim one vrednosti koje su u vezi sa fizičkim izgledom, uglednim društvenim statusom i čak zdravom ishranom.
- Tema seksa se uopšteno govoreći smatra tabuom, o kojoj se ne govorи naročito sa roditeljima i drugim članovima porodice.

Uvod

Studija o mladima Kosovo 2012 inicijativa je fondacije Fridrih Ebret sa Kosova, a koju je sprovedla istraživačko-konsultantska agencija IDRA.

Cilj ove dubinske studije je da utvrdi i opiše opažanja, želje, stavove i očekivanja mladih na Kosovu. Kako bi se utvrdile vizije i pogled na svet novih generacija, studija osluškuje i otkriva različite životne dimenzije ove starosne grupe. Istraživanje je sastavljeno iz dve komponente:

Kvantitativna komponenta

Reprezentativno istraživanje mladih sa Kosova starosti između 16 i 27 godina sadrži 1000 ispitanika slučajno odabranih putem pažljivo utvrđene metodologije uzorkovanja. Dodatnih 80 ispitanika, mladih K-Srba, dodato je kako bi se imala statistički značajna podgrupa za analizu. Dodatni uzorak je procenjen po okončanju analize na nacionalnom nivou. Na taj način mladi K-Srbi nisu prezastupljeni u ukupnom nacionalnom uzorku. Umesto toga, nisu korišćeni ponderi kada je pravljeno poređenje po etnicitetu. Poređene su dve podgrupe, i to 900 ispitanika mladih kosovskih Albanaca i 130 ispitanika mladih kosovskih Srba.

Istraživanje je rađeno u periodu od 1. do 30. juna 2012. godine.

Linija greške

Za ceo uzorak ($N=1000$) linija greške iznosi $\pm 3.1\%$ sa intervalom poverenja od 95%¹.

Kvalitativna komponenta

Kvalitativna komponenta studije ima cilj da omogući dubinsku analizu istraživanih problema mladih. Ovakvom analizom se teži da se pojasne i dopune kvantitativni rezultati istraživanja. Pod ovom komponentom organizovano je devet (9) fokus grupe sa sledećom strukturu:

Opšte grupe mladih

Br.	Mesto	Grad/Selo	Pol	Godine starosti
1	Priština	Grad	Devojke	16-20
2	Priština	Selo	Mladići	21-27
3	Prizren	Grad	Mladići	16-20
4	Prizren	Selo	Devojke	21-27
5	Mitrovica	Grad	Mešovita	21-27

Politički angažovana omladina

Br.	Mesto	Grad/Selo	Pol	Godine starosti	Političko opredeljenje
1	Priština	Grad	Mešovita	20-27	Pristalice vlade
2	Priština	Grad	Mešovita	20-27	Pristalice opozicije

Mladi K-Srbi

Br.	Mesto	Grad/Selo	Pol	Godine starosti
1	Mitrovica	Grad i Selo	Mešovita	16-20
2	Mitrovica	Grad i Selo	Mešovita	21-27

Fokus grupe su rađene u periodu od 5. do 15. septembra 2012. godine.

¹ Tehnički govoreći, greška uzorkovanja od $\pm 3.1\%$ znači da ako bi se ponovili uzorci iste veličine, 95% njih bi odrazili poglede populacije sa nepravilnošću ne većom od $\pm 3.1\%$. Testiranje statističkog značaja, koji uzima u obzir liniju greške, je važno naročito kada se predstavljaju analize podgrupa. Takvi testovi su se primenjivali u ovom istraživanju.

Upitnik

Upitnik se sastojao iz 10 modula:

- 1 **Registrar porodica** - demografski podatak o članovima porodice, koji je omogućio da odabir ispitanika bude nasumičan i u skladu sa metodologijom.
- 2 **Slobodno vreme i životni stil** - preferirani životni stilovi mlađih ljudi, na kojim aktivnostima provode svoje slobodno vreme, gledanje televizije, dostupnost i korišćenje interneta itd.
- 3 **Pitanje poverenja i pripadnosti** - porodica, prijatelji, komšije, saradnici, shvatanje tolerancije, voluntarizam itd.
- 4 **Porodica i prijatelji** - pokazatelji porodičnog života i njihov krug prijatelja.
- 5 **Brige i želje** - razumevanje nadanja i želja mlađih sa Kosova i mapiranje problema oko kojih su najviše zabrinuti.

- 6 **Obrazovanje i zapošljavanje** - vizije i želje mlađe generacije na Kosovu u vezi sa prilikama za školovanje i zapošljavanje.
- 7 **Demokratija i politika** - interesovanje za politiku, poverenje u institucije, političko opredeljenje itd.
- 8 **Upravljanje i razvoj** - na probleme kosovskog društva i mišljenja o budućnosti.
- 9 **Kosovo i EU** - podrška EU integracijama, shvatanje procesa, uticaj procesa i mišljenje u vezi sa vremenskim faktorom.
- 10 **Demografija** - obrazovanje, građanski status, zanimanje, indeks bogatstva.

Uzorak

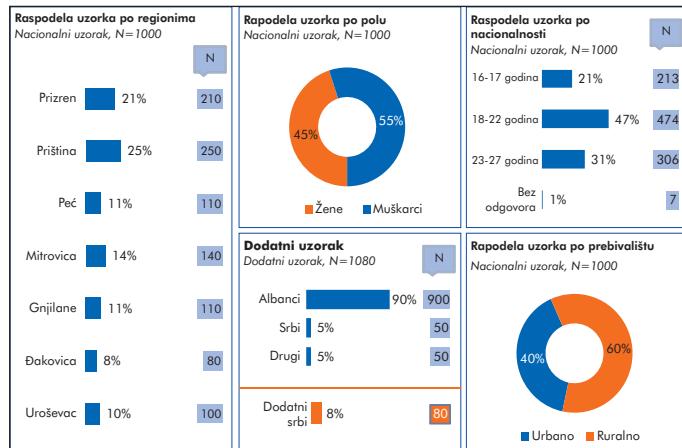
Korišćena metodologija uzorkovanja predstavlja višeslojni stratifikovani klaster. Odabir ispitanika vršen je kao troetapni proces.

Prvi korak: Odabir 100 primarnih jedinica uzorkovanja (PJU) na Kosovu. Za potrebe ovog istraživanja istraživanje pod primarnim jedinicama uzorkovanja smatrana su geografska područja kako ih je definisao glasački centar (GC). Lista glasačkog centra iz 2010. godine, koji je objavila Centralna izborna komisija na Kosovu, korišćena je u ove svrhe. Odabir glasačkog centra bio bi stratifikovan po regionima. Registrovani birači poslužili su kao zamena za gustinu stanovništva svakog područja glasačkog centra. Metod odabira bio je verovatnoća proporcionalna veličini bez zamene (VPVBZ) sa brojem registrovanih glasača koji su služili poput mere-veličine (MV).

Drugi korak: Odabir domaćinstava unutar PJU – istraživačima na terenu davana je nasumično izabrana početna tačka unutar jedinice uzorkovanja. Koristeći nasumičan metodološki pravac, istraživači su birali svaka K-ta² vrata sa njihove desne strane na koja bi zakucali u istraživačke svrhe.

Treći korak: Odabir sagovornika – nakon kontaktiranja odabranog domaćinstva, istraživač bi utvrdio da li u njemu ima stalnih članova starosti od 16-27 godina.

- Ako bi samo jedan član domaćinstva imao 16-27 godina, istraživač bi sa njim radio intervju.



- Ako bi u domaćinstvu bilo dva ili više člana starosti od 16 do 27, istraživač bi razgovarao sa članom domaćinstva koji je poslednji slavio rođendan.
- Ukoliko domaćinstvo nema nijednog člana iz ciljne grupe, istraživač bi nastavio dalje i ušao bi u treće domaćinstvo, u odnosu na ono koje nema mlade starosti od 16-27 godina, kako bi uradio intervju.

Korišćeni termini

U ovom istraživanju termin "K-Albanci" odnosi se na intervjuisane mlade etničke Albance sa Kosova, dok termin "K-Srbi" označava intervjuisanu grupu mladih etničkih Srba sa Kosova.

Termin "kosovska omladina" odnosi se na mlade Albance, Srbe i druge manjine.

² Taј број је израчунат у пропорцији са укупним бројем registrovanih birača у одабраном glasačkom centru. На тај начин подручја glasačkog centra која су гуше насељена имала би већи изборни корак (K), док би она подручја са мањим бројем становништва имао мањи. Такав приступ омогућава да свако domaćinstvo sa područja glasačkog centra poseduje određenu verovatnoću odabira.

Porodični i društveni život

Veliki broj mlađih izjavio je da živi sa svojim roditeljima. Uzimajući u obzir taj podatak, uticaj roditelja na njih je veliki. Očinska figura je ta koja je najbitnija u donošenju odluka.

Kosovska omladina kasno napušta kuće svojih roditelja: 91% ispitanika starosti 18-27 godina priznaje da živi sa svojim roditeljima (slika 1.1.). Život sa roditeljima opravдан je time da je to najprimerenije rešenje za čitavu porodicu (reklo 86% ispitanika koji žive sa roditeljima). Ako bi finansijska situacija dozvolila, samo 12% bi želelo da živi samostalno.

Roditelji pružaju i zaštitu i značajan uticaj u donošenju životnih odluka. Većina kosovske omladine (71%) reklo je da su važne odluke u njihovim životima donete zajedno sa roditeljima, sa dodatnih 6% koji su izjavili da su u potpunosti zavisni od svojih roditelja kada se takve odluke donose. Samo 22% ispitanika reklo je da sami donose bitne odluke, pri čemu više mlađih muškaraca nego žena koji ključne odluke donose samostalno (28% mlađih muškaraca naspram 16% mlađih žena).

Nezavisno od pola ili stepena urbanizovanosti mesta u kojem žive, iskazano je da očevi imaju najveći uticaj u procesu donošenja odluka mlađih (to je izjavilo 78% mlađih – slika 1.2.). Samo 14% njih traže reč svojih majki. I dok više devojke smatraju da su njihove majke uticajne, što je u suprotnosti sa mišljenjem mladića (redom 18% i 11%), očevi ostaju najuticajnija porodična figura za oba pola. Mlađi iz seoskih i gradskih sredina bez razlike ispoljavaju takav stav.

Razgovori u fokus grupama sa mlađim Kosovarima otkrili su da očevi imaju neporecivi uticaj na njihove životne promene, profesionalne i obrazovne izbore, dok su majke shvaćene kao savetnice u dnevним, takozvanim "mekim", pitanjima.

"Sa tatom pričam o fakultetu i poslu dok sa mamom razgovaram o dnevnim temama..." – Bora, 21 godina, Prizren.

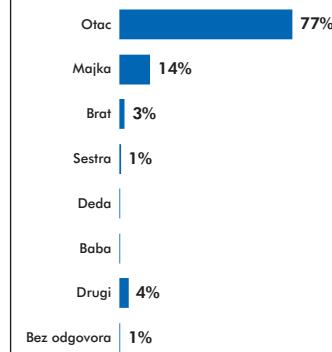
Slika 1.1

Ja živim sa ...
Odgovori ispitanika uzrasta od 18-27 godina (N=871)

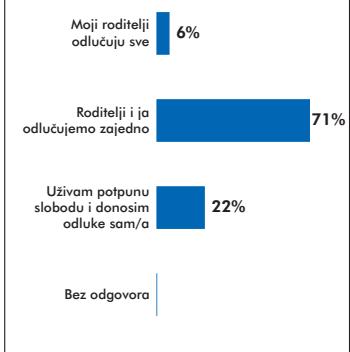


Slika 1.2

Član porodice sa najvećim uticajem na donošenje odluka mlađih
Svi ispitanici (N=1000)



Kako se donose važne odluke u životu mlađih ljudi
Svi ispitanici (N=1000)



Shvatanja budućnosti oblikovana su tradicijom: u relativno ranom uzrastu kosovska omladina vidi sebe u braku i sa velikim porodicama.

Ogromna većina ispitanika (89%) vidi sebe kao srećno venčane i sa porodicama. Samo 7% bi živelo sa partnerom, dok 2% bi volelo da se u budućnosti oslobođi porodičnih obaveza (slika 1.3). Broj onih koji u budućnosti žele da imaju porodicu je čak veći među onima starosti 23-27 godina, čak 92%. Stepen urbanizovanosti sredine i pol nemaju nikakvog uticaja u pogledu shvatanja bračnog statusa među mladima na Kosovu.

“Brak i zasnivanje porodice za svaku osobu predstavlja osnovni cilj. Čak su karijera i bogatstvo beznačajni ako nisi najpre ostvario ovaj cilj. U čemu je onda poenta?” – Jeta, 26 godina, Prizren.

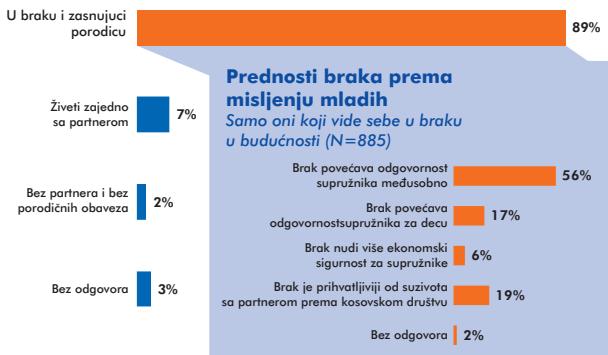
Prema mišljenju većine mladih koji su skloni braku (56%), smatra se da je glavna prednost braka, nasuprotno kohabitaciji, povećanje međusobne odgovornosti supružnika (slika 1.3). Dodatnih 17% iz ove grupe veruje da brak uvećava odgovornost supružnika za odgoj dece i dodatnih 19% misli da je brak prihvatljiviji nego kohabitacija za albansko društvo. Ne postoje razlike u shvatanju prednosti braka a koje su izazvane razlikom u polu ili mestom stanovanja.

“U mom gradu postoje neki parovi koji žive u kohabitaciji, ali to su retki slučajevi. (Većina) se plaši da tako živi jer se to još uvek smatra nemoralnim.” – Edin, 17 godina, Prizren.

U proseku, kosovska omladina veruje da i žene i muškarci treba da stupe u brak u relativno ranom uzrastu. Najprimerenije godine, po njihovom mišljenju, za stupanje u brak su 24 za žene i 26 za muškarce. Zanimljivo je da devojke smatraju da je starosna granica za stupanje u brak nešto viša od one koju iskazuju njihovi vršnjaci muškarci. Percepције o najpogodnijim godinama za stupanje u brak razlikuju se među mladima iz urbanih i ruralnih sredina. Kao što se očekivalo, mlađi iz gradskih sredina veruju da muškarci i žene treba da stupe u brak godinu dana kasnije nego što su to izjavili njihovi vršnjaci iz seoskih sredina.

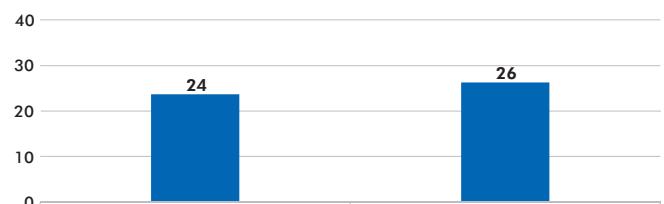
Slika 1.3

**Vizija za budućnost
Svi ispitanici (N=1000)**



Slika 1.4

**Najprimerenije godine za stupanje u braku
Svi ispitanici (N=1000)**



Pol	Muškarci	Najprimerenije godine za stupanje u brak za žene	Najprimerenije godine za stupanje u brak za muškarce
Žene	23	27	26
Sredina	24	27	26
	23		26

Mladi sa Kosova žele da imaju relativno velike porodice. Kada su upitani koliko bi dece voleli da imaju u budućnosti, 59% je izjavilo da bi želelo da ima troje ili više dece (slika 1.5). Tridesetosam posto (38%) izrazilo je želju da ima dvoje dece. Između mlađih iz grada i sela ne postoje statistički značajne razlike u iskazanoj želji za brojem dece, dok su primetne male razlike zasnovane na polnoj razlici (mladići su izrazili želju da imaju veće porodice u odnosu na devojke).

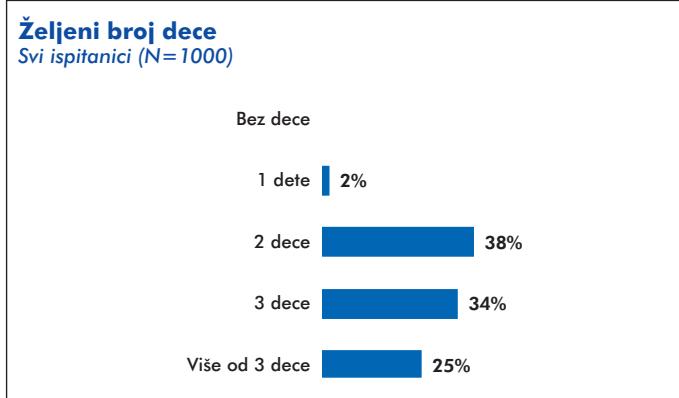
Kada je reč o preferencijama u vezi sa polom dece, mlađi na Kosovu naginju ka muškoj deci. Prosečan broj željenih beba dečaka je 1,56 što je nešto veći u odnosu na iskazanu želju za bebama ženskog pola 1,34 (slika 1.6). Dok devojke ne iskazuju naročite želje u pogledu pola dece, mlađi su skloni da žele sinove.

Na osnovu iskaza iz fokus grupa čini se da su sinovi poželjniji u odnosu na čerke jer navodno sinovi pružaju više sigurnosti u pogledu ekonomskog blagostanja ostarelih roditelja. Prisutna je i ideja "očuvanja porodičnog identiteta i očuvanje porodičnih korena", što se prepostavlja da samo muškarci mogu da urade.

"Ovo je društvo u kojem dominiraju muškarci. Kao i u prošlosti, ljudi više vole sinove nego čerke. Roditelji i dalje razmišljaju o sinovima kao sigurnost za njihovo blagostanje u budućnosti i 'očuvanju porodičnog korena'." – Bljerim, 24 godine, Priština

"Po tradiciji, najmlađi sin je obavezan da se stara o roditeljima. Sve dok se ta tradicija održava, situacija će ostati ista." – Arđian, 25 godina, Priština

Slika 1.5



Slika 1.6

		Željeni broj dece (prosek)	Željeni broj ženske dece (prosek)	Željeni broj muške dece (prosek)
Pol	Ukupan uzorak	2.90	1.34	1.56
	Mladići	2.98	1.29	1.69
	Devojke	2.80	1.40	1.40
Mesto stanovanja	Mladi iz grada	2.88	1.36	1.52
	Mladi sa sela	2.91	1.32	1.60

Bitne osobine pri traganju za budućim supružnikom uključuju ličnost te osobe, zajednička interesovanja i obrazovanje, ali istovremeno i versko opredeljenje, odobrenje porodice i devičanstvo.

Ispitanici su zamoljeni da ocene uticaj nekoliko faktora relevantnih u odabiru supružnika. Skala procene bitnosti podrazumevala je ocene od 1, što je oznaka za "veoma važno", do 5 što je oznaka za "uopšte nije važno". Radi lakšeg predstavljanja ocene su kasnije konvertovane na skalu od 0 do 100, gde 0 znači "uopšte nije važno" a 100 znači "veoma je važno"³.

Sa izuzetkom regiona porekla, svi drugi faktori su shvaćeni kao važni u odabiru supružnika, sa više od 50 poena na skali bitnosti. Pak, neki faktori su važniji u odnosu na druge: ličnost (87), verska pripadnost (84), zajednička interesovanja (83), odobravanje porodice (83) i obrazovanje (80). Ovi faktori su nauticajniji u odabiru supružnika (slika 1.7). Potom sledi devičanstvo (75) a potom bogatstvo (56).

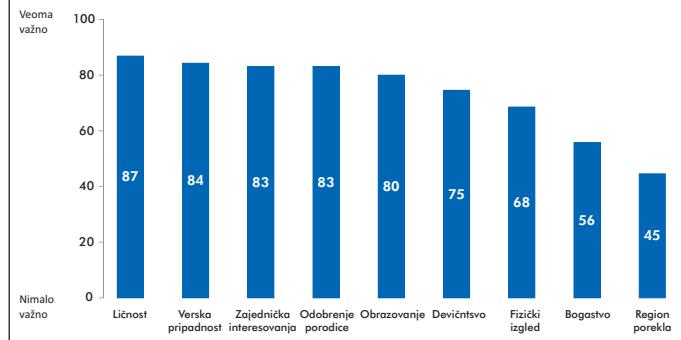
"Odobrenje porodice je veoma važno u donošenju odluka za stupanje u brak. Moji roditelji na primer nikada ne bi pristali da se udam za muškarca druge nacionalnosti ili veroispovesti." – Vjolca, 18 godina, Priština

"Tako sam vaspitavana... Ne mogu da promenim u potpunosti svoj način života i uverenja" – Fatmire, 20 godina, Priština

Postoje razlike kod devojaka i mladića u shvatanju bitnosti navedenih faktora (slika 1.8). Dok mladići smatraju da je bogatstvo pre nevažan faktor (na skali bitnosti ispod srednje vrednosti), on je relativno važan za devojke (sa 53 na skali bitnosti). Takođe, devojke pokazuju sklonost da visoko rangiraju versku pripadnost, odobrenje porodice, zajednička interesovanja, obrazovanje i region porekla, relativno više nego što to čine mladići. Mladi muškarci daju više značaja devičanstvu i fizičkom izgledu.

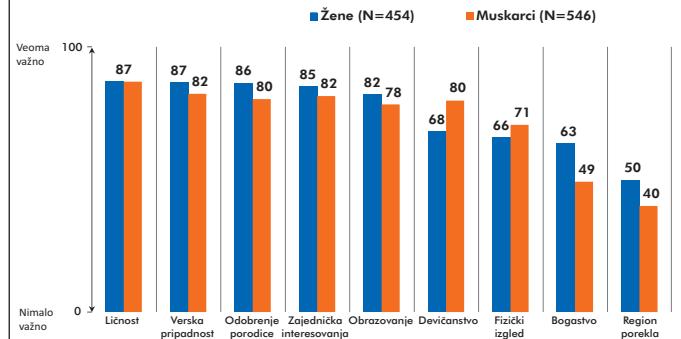
Slika 1.7

Važnost faktora u izboru muža/žene
Svi ispitanici (N=1000)



Slika 1.8

Važnost faktora u izboru muža/žene
Prema polu



³ Na skali bitnosti 50 poena znači da je dati faktor shvaćen ni kao bitan ni kao nebitan.

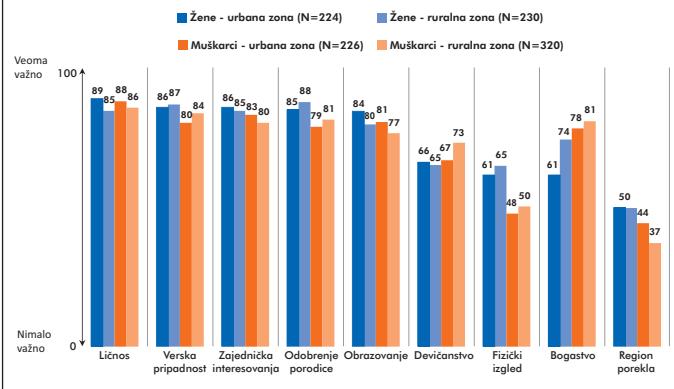
Kada je napravljena analiza ovog pitanja, uzimajući u obzir polne razlike i razlike među ispitanicima koji dolaze iz grada i sela, otkrivene su značajne razlike između četiri odvojene podgrupe: devojke iz gradskih sredina, devojke iz seoskih sredina, mladići iz gradskih sredina, mladići iz seoskih sredina (slika 1.9). Razlike su značajne naročito u vezi sa shvatanjem značaja faktora poput fizičkog izgleda, bogatstva devičanstva i regionalnog porekla.

Fizički izgled budućeg supružnika je faktor koji je u značajnoj meri više važan muškarcima iz ruralnih područja (na skali sa ocenom 73, dok kod mladića iz urbanih sredina ona iznosi 67, kod devojaka iz gradskih sredina 66 i kod devojaka iz ruralnih područja 65). I devičanstvo se smatra veoma bitnom karakteristikom partnera, naročito je bitno mladićima iz seoskih područja (81), a potom mladićima iz gradskih područja (78), devojkama sa sela (74) i devojkama iz grada (61).

U proseku, mlađi K-Srbi koji su obuhvaćeni istraživanjem smatraju više bitnim karakteristike kao što su osobenost (95 naspram 86), zajednička interesovanja (94 naspram 83) i fizički izgled (86 naspram 68), više nego K-Albanci. Zanimljivo je da je verska pripadnost budućeg supružnika mnogo važnija K-Srbima nego K-Albancima (koja je na skali *bitnosti* u proseku dobila 96 poena kod K-Srba i 83 kod K-Albanaca). Sa druge strane, odobrenje porodice i devičanstvo su istaknute kod K-Albanaca u mnogo većoj meri nego što je to slučaj kod K-Srba (slika 1.10).

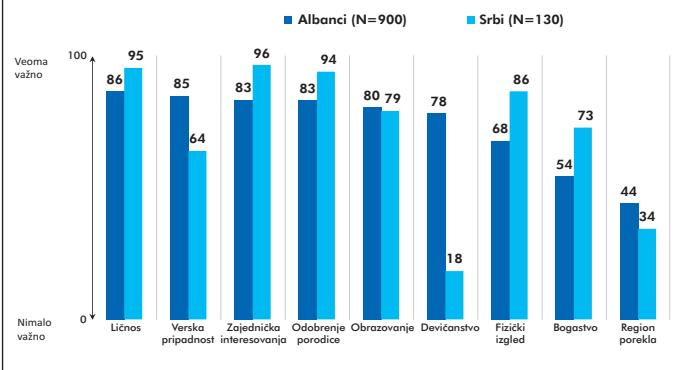
Slika 1.9

Važnost faktora u izboru muža/žene Prema ruralnim i urbanim zonama i prema polu



Slika 1.10

Važnost faktora u izboru muža/žene Prema nacionalnosti



Mladi na Kosovu pokazuju da imaju veliko poverenje u porodicu, i skepticizam prema ljudima drugačijeg verskog opredeljenja i ljudima sa drugačijim političkim stavovima.

Na skali poverenja, ispitanici su ocenama od 1-10 ocenjivali poverenje koje imaju prema različitim skupinama, pri čemu 1 označava potpuno odsustvo poverenja, a 10 označava potpuno poverenje. Radi lakšeg predstavljanja, ocene su kasnije konvertovane u brojove od 0 do 100 gde 0 znači "u potpunosti nemam poverenje" a 100 znači "u potpunosti imam poverenje"⁴.

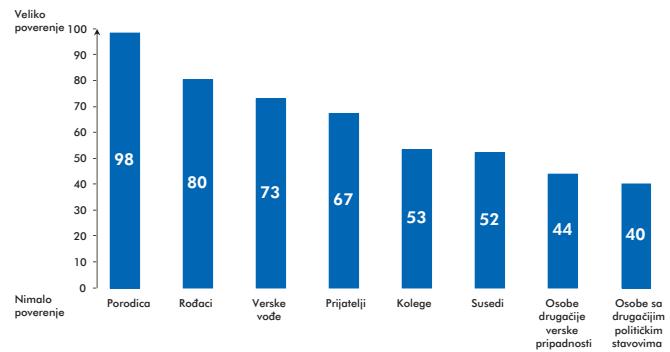
Društvene grupe u koje mladi na Kosovu imaju najviše poverenja su porodica i rođaci, sa 98 i 80 poena na skali poverenja (slika 1.11). Potom slede verske vođe sa 73 poena, značajno više nego prijatelji koji su na skali poverenja pozicionirani sa 67 poena. Društvene grupe u koje se ima najmanje poverenja su osobe drugačije verske pripadnosti (44 poena na skali poverenja) i osobe sa drugačijim političkim stavovima (40 poena na skali poverenja).

Slična je situacija i kada je reč o stavovima K-Srba: rezultati pokazuju da oni izražavaju više poverenja u svoje porodice (99 poena na skali poverenja) i manje veruju ljudima sa drugačijim političkim stavovima i osobama drugačijeg verskog opredeljenja (42 i 40 poena na skali poverenja). Ipak, K-Srbi iskazuju poverenje svojim komšijama (+22 poena), prijateljima (+20 poena), verskim vođama (+19 poena), kolegama sa posla (+14 poena) i rođacima (+9 poena), značajno više nego K-Albanci.

Zanimljivo je napomenuti da mladi K-Srbi izražavaju veliko poverenje i pouzdanost u svoje verske vođe, koji su u proseku ocenjeni sa 91 poena na skali poverenja, što je skoro jednako nivou poverenja koji su iskazali prema svojim srodnicima.

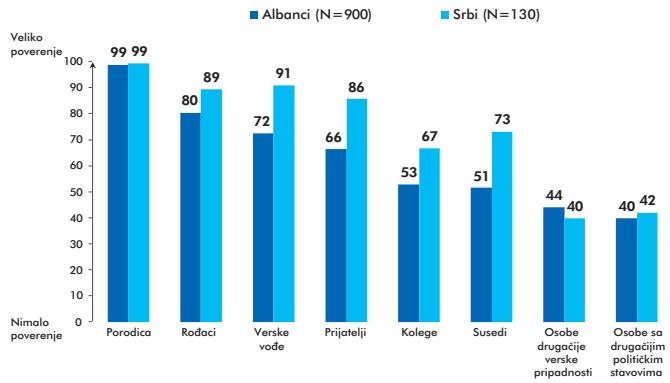
Slika 1.11

**Poverenje prema skupinama
Svi ispitanici (N=1000)**



Slika 1.12

**Poverenje prema skupinama
Prema nacionalnosti**



⁴ Na skali poverenja, dobijeni rezultat od 50 poena označava da se u određene grupe niti ima niti nema poverenje.

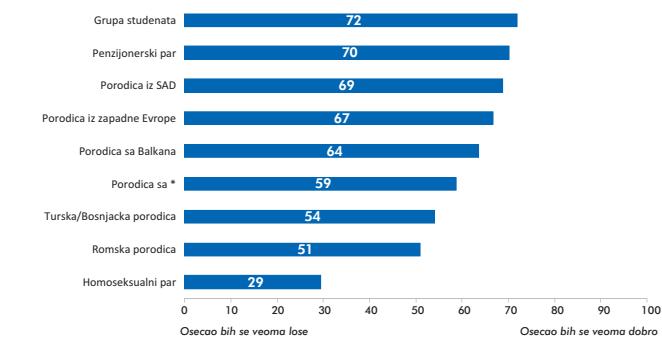
Dok su mlađi kosovski Albanci i Srbi uopšteno nevoljni da prihvate jedni druge, oni pokazuju različiti stepen otvorenosti prema porodicama koje dolaze iz Sjedinjenih Američkih Država, zemalja zapadne Evrope, Balkana, Turske, Bosne i romskim porodicama. "Homoseksualni parovi" gotovo su podjednako neprihvaćeni kod oba etniciteta.

Kako bi se merio stepen prihvatanosti različitih grupa kod mlađih, ispitanici su pitani kako bi se osećali kada bi, u zamišljenoj situaciji, porodica koja pripada određenoj grupi ili etnicitetu preselila da živi kao njihove prve komšije. Osećanja su merena na Likertovoj skali od 1-5 gde 1 znači "veoma dobro bih se osećao", 2 znači "dobro bih se osećao", 3 znači "nije mi bitno", 4 znači "loše bih se osećao" a 5 znači "osećao bih se veoma loše". Zbog jasnoće prezentacije i lakše poređenje ocene su preobraćene u brojeve na skali od 0-100 gde 0 znači "veoma loše bih se osećao" a 100 znači "osećao bih se veoma dobro"⁵.

Mlađi sa Kosova kažu da bi se osećali veoma dobro kada bi se u komšiluku tik do njih doselila grupa studenata ili par penzionera (sa skorom od 72 i 70 poena na skali prihvatljivosti – slika 1.14). Isti pozitivan osećaj primenjuje se na porodicu iz Sjedinjenih Američkih Država i zapadne Evrope i, do određene mere, na porodicu sa Balkana (sa bodovima na skali prihvatljivosti, redom 69, 67 i 64). Na žalost, mlađi generalno bi se loše osećali kada bi se srpska/albanska porodica ili homoseksualni par doselio da živi pored njih. Obe grupe imaju skor od 31 i 29 poena na skali prihvatljivosti. U poređenju sa mlađima sa sela, urbani mlađi nešto su skloniji da prihvate istraživane grupe.

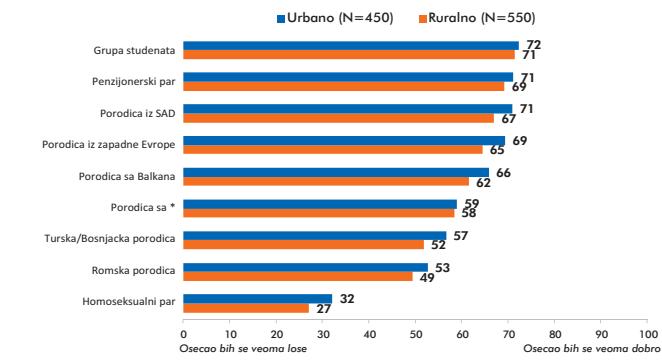
Slika 1.13

Prihvatanje grupa Svi ispitanici (N=1000)



Slika 1.14

Prihvatanje grupa Svi ispitanici (N=1000)



⁵ Sredina skale predstavljenu brojevima 0-100 ekvivalentna je značenju broja 3 predstavljenom na skali od 1-5".

Na prihvaćenost određenih grupa značajno utiče etnicitet (slika 1.15). Dok bi K-Albanci spremno prihvatali da im u komšiluku bude porodica iz Sjedinjenih Američkih Država (70 poena na skali prihvatljivosti), mladi K-Srbi bi se osećali uznemireno u takvim okolnostima (34 poena na skali prihvatljivosti). Suprotnost mišljenja u vezi sa porodicama/ljudima iz Amerike čini se da je utemeljena u različitim interpretacijama događaja iz prošlosti i sadašnjosti.

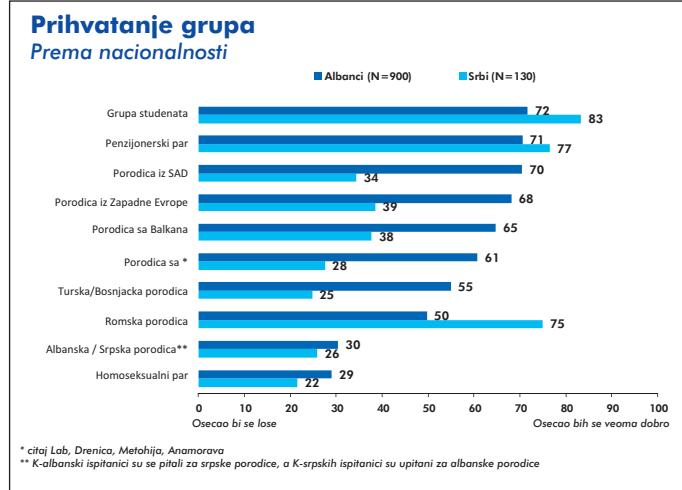
“Amerikanci su pristrasni, oni podržavaju Albance i mi smo puno propatili zahvaljujući njima.” – Stefan, 23 godine, Mitrovica

Sličan obrazac prihvatanja može da se uoči i kada je reč o porodici iz zapadne Evrope, porodici sa Balkana i kada je reč o turskoj/bosanskoj porodici (slika 1.15). K-Albanci bi se osećali dobro ako bi se takva porodica doselila u njihov komšiluk. Suprotno tome, mladi K-Srbi imaju drugačija osećanja. Sa druge strane, preseljenje romske porodice u komšiluk uglavnom je dočekano sa pozitivnim osećanjima među mlađim K-Srbima (75 poena na skali prihvaćenosti) i sa indiferentnošću među mlađim K-Albancima (50 poena na skali prihvaćenosti). Zasnovano na razgovorima vođenim u fokus grupama, čini se da su se predrasude mlađih K-Albanaca prema romskoj zajednici razvile kao rezultat nasleđenog negativnog mišljenja koja proističe iz reči Rom (ciganin), a ne kao posledica interakcije sa ovom zajednicom.

“Ne bih ih želela za komšije. Oni mogu biti добри ljudi i možda je lepo družiti se sa njima, ali... Pošto smo mi veoma mlađi, sve loše stvari porede se baš sa tom zajednicom...” – Erza, 17 godina, Priština

Mlađi K-Albanci i K-Srbi bili bi poprilično uznemireni kada bi homoseksualni par došao da živi u njihovom okruženju. Redom, skorovi za scenario o doseljavanju homoseksualnog para su 29 i 22 poena na skali prihvaćenosti. I jedni i drugi bi se “loše osećali” ako bi se porodica druge nacionalnosti, albanska porodica u slučaju ispitanika K-Srba i obrnuto, doselila pored njihove kuće. Na žalost, međusobna prihvaćenost među mlađima iz ove dve zajednice veoma je niska.

Slika 1.15



Altruizam, tolerancija i korektnost su vrednosti koje kosovska omladina najviše ceni. Vrednosna mapa drugačija je kod K-Srba koji cene lično dostojanstvo, društveni prestiž i bogaćenje kao najbitnije.

Mladi obuhvaćeni istraživanjem dobili su listu sačinjenu od osam društvenih vrednosti, od kojih je trebalo da odaberu tri koje najviše cene.

Lično dostojanstvo i altruizam su dve koje su najčešće spominjane kao najvažnije vrednosti (slika 1.16). Ispitanici su ih prve spominjali kao najvažnije u 29% i 28%, redom. Tolerancija je rangirana na trećem mestu po učestalosti, ispitanici su je spomenuli u 12%, odnosno 2,4 puta manje nego lično dostojanstvo.

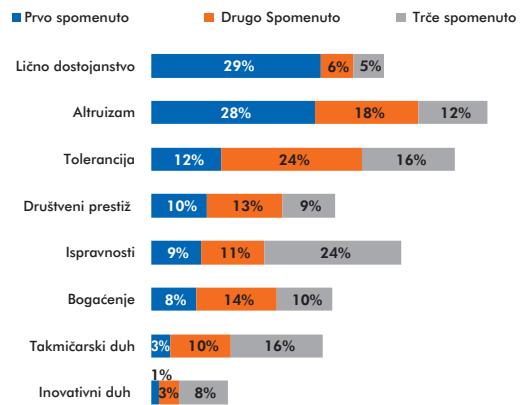
Takmičarski duh i inovativni duh su najređe spominjanje kao prve, u poređenju sa ostalim vrednostima, i to u 3% i 1% slučajeva, redom (slika 1.16).

U celini, kosovska omladina najviše ceni vrednosti poput altruizma, tolerancije i ispravnosti. Mladi ispitanici ove tri vrednosti su stavili na prvo, drugo i treće mesto kao najbitnije vrednosti i to u 58%, 52% i 43% slučajeva, redom (slika 1.16).

“Vrednosna mapa” drugačija je kod K-Srba (slika 1.17). Njihove tri najvažnije vrednosti su: lično dostojačstvo, (56%), društveni prestiž (16%) i bogaćenje (10%). Sa druge strane, K-Albanci smatraju da su altruizam (30%), lično dostojačstvo (26%) i tolerancija (13%) najbitniji.

Slika 1.16

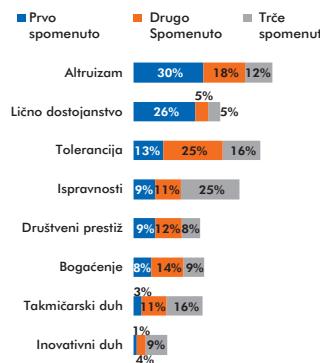
Najznačajnije vrednosti Svi ispitanici (N=1000)



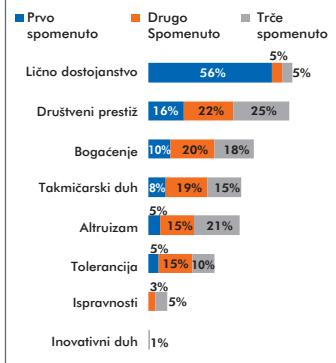
Slika 1.17

Najznačajnije vrednosti

Albanci (N=900)



Srbi (N=130)



Kosovska omladina relativno je pasivna po pitanju volonterskog rada. Aktivnosti u vezi sa čišćenjem i održavanjem omladinskih lokacija najviše privlače mlađe da volontiraju.

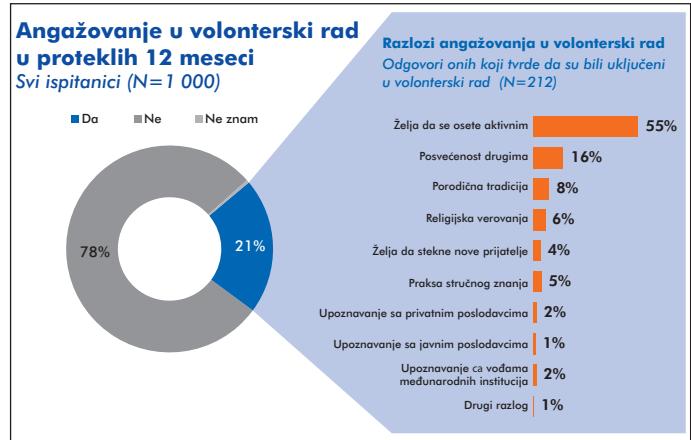
Uključivanje u volonterski rad veoma je nisko. Samo je svaki peti ispitanik (21%) bio deo bilo kakvog volonterskog projekta u proteklih 12 meseci (slika 1.18). Volonterizam ne zavisi ni od pola ni od sredine odakle ispitanici potiču.

Na osnovu razgovora vođenim u fokus grupama, čini se da je nizak stepen angažovanja u volonterski rad pre u vezi sa nedostatkom organizovanih inicijativa, nego sa negativnom percepцијом ili otporom prema volontiranju kao takvom. Svaka mlada osoba koja je učestvovala u fokus grupama izjasnila se da bi želela da volontira za plemenit cilj.

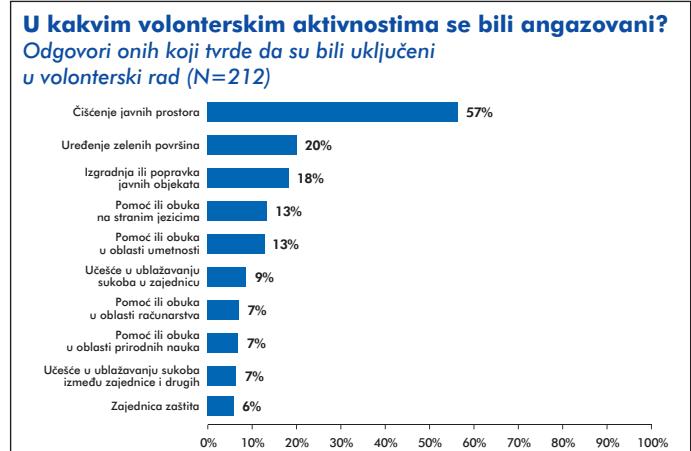
“Želja da se osete aktivnim” predstavlja najvažniji razlog za uključivanje u volonterski rad, kako je reklo 55% mlađih koji su uveliko aktivni (N=212). “Posvećenost drugima” sledeći je odgovor koji je prisutan kod 16% ispitanika iz ove grupe.

Mladi na Kosovu skloni su da se uključe u volonterski rad kada je u pitanju čišćenje i održavanje kraja u kojem žive. Od ukupnog broja mlađih koji su uključeni u volonterski rad (N=212), 57% je uključeno u akcije čišćenja javnih prostora, 20% u uređivanje zelenih površina i 18% u izgradnju javnih prostora⁸ (Slika 1.19).

Slika 1.18



Slika 1.19



⁸ s obzirom na to da su neki mlađi bili uključeni u više od jedne aktivnosti, predstavljena procentualna suma može da pređe 100%. Predstavljene grupe mogu da se prepliću što znači da je moguće da je ispitanik koji je bio angažovan na čišćenju javnih prostora, učestvovao i u akciji konstrukcije javnih prostora.

Ispitanici pokazuju visok stepen afilijacije sa umerenim religijskim praksama.

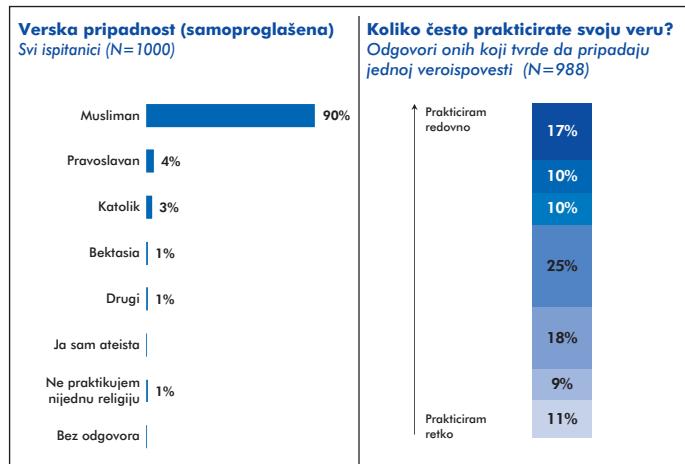
Svim ispitanicima koji su učestvovali u istraživanju postavljeno je pitanje: "Kog ste religijskog opredeljenja, ukoliko ste religiozni?" Oni koji su se odredili kao religiozni dalje su pitani o intezitetu njihovog praktikovanja religije, koristeći skalu od 1 do 7, pri čemu 1 je oznaka za "praktikujem religiju veoma retko", a 7 je oznaka za "praktikujem religiju redovno".

Gotovo su svi ispitani (99%) iskazali da su religiozni (slika 1.20). Velika većina (90%) su pripadnici islamske veroispovesti, 4% su pripadnici hrišćanske pravoslavne veroispovesti, 3% hrišćanske katoličke veroispovesti, 1% bektašije, 1% su pripadnici neke druge verske zajednice i preostalih 1% reklo je da nemaju svest o tome, da su ateisti ili da ne pripadaju nijednoj religiji.

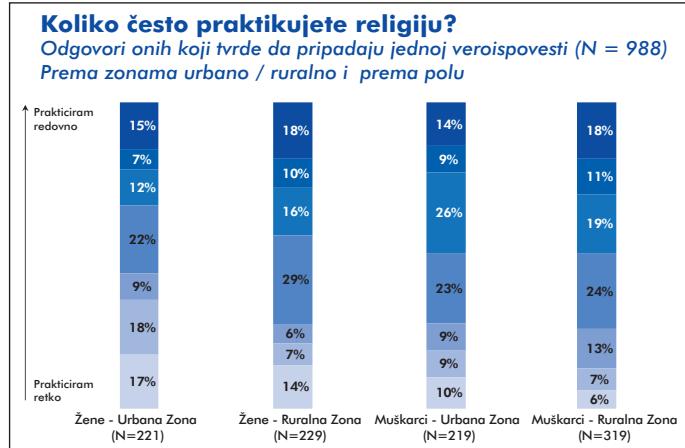
Iako se gotovo svi mlađi identifikuju sa religijom, samo 27% praktikuje religiju redovno⁷ (slika 1.20), dajući ocene 6 ili 7 na skali učestalosti. Drugih 53% omladine koja je rekla da je religiozna, povremeno praktikuje religiju, dajući ocenu 3, 4 ili 5. Preostalih 20% mlađih koji su se deklarisali kao vernici praktikuje religiju retko ili u određenim prilikama.

U celini, religijske prakse su češće među muškarcima nego ženama, i češće su kod mlađih sa sela nego kod onih iz gradskih sredina (slika 1.21). Unutar četiri definisane podgrupe, mlađi iz seoskih sredina su najrevnosniji u verskim praksama (29%), za njima su devojke iz seoskih sredina (28%), potom mlađi iz grada (23%) i na kraju devojke iz gradskih sredina (22%). Dakle, od svih podgrupa, mlade devojke iz grada su najmanje skлоне da praktikuju religiju.

Slika 1.20



Slika 1.21



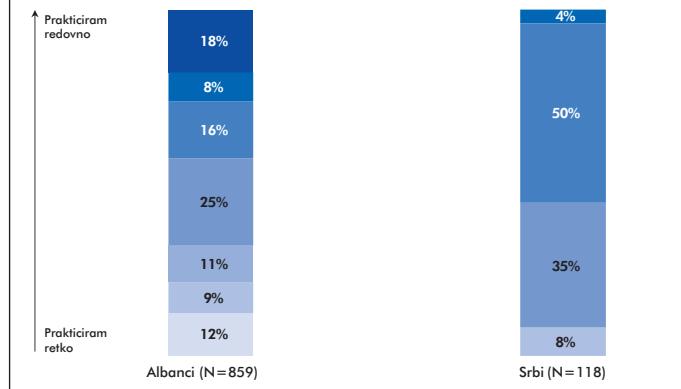
⁷ Tokom razgovora u fokus grupama utvrđeno je da praktikovanje religije podrazumeva redovan odlazak u džamiju/crkvu, molitvu, post i razgovor sa drugima o religiji.

Identifikacija sa tradicionalnim islamom ili pravoslavnim praksama preovlađujuća je kod K-Albanaca i K-Srba (slika 1.22): 95% mladih K-Albanaca izjasnilo se da pripada muslimanskoj veroispovesti, a 91% intervjuisanih K-Srba iskazalo je da pripada pravoslavno-hrišćanskoj veri.

U proseku, K-Albanci češće praktikuju religiju u odnosu na K-Srbe: dok 26% mladih K-Albanaca redovno praktikuje religiju, samo 4% intervjuisanih mladih K-Srba isto čini. Od 10 mladih K-Albanaca dva bi praktikovalo religiju na redovnoj osnovi, šestoro povremeno a preostalo dvoje retko. Nasuprot tome, devet od 10 mladih K-Srba bi praktikovalo religiju samo povremeno.

Slika 1.22

**Koliko često prakticirate svoju veru?
Odgovori onih koji tvrde da pripadaju religiji
Prema nacionalnosti**



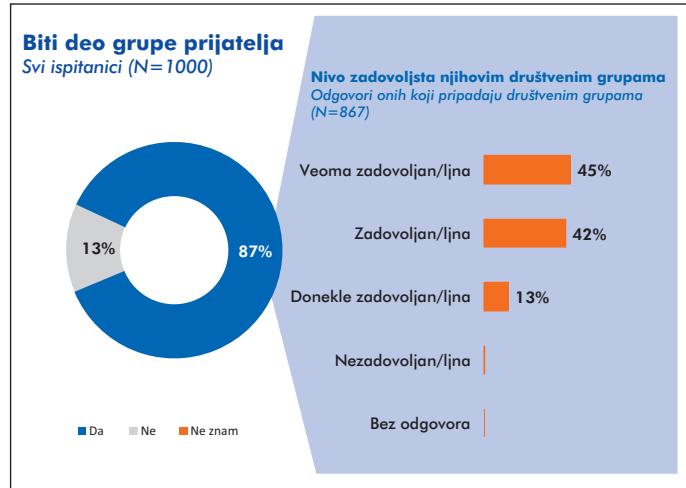
Kosovska omladina živi veoma društven život.

Gotovo 87% mladih pripada društvenoj grupi ili grupi prijatelja u kojoj se svi dobro poznaju i sa kojima mogu često da izlaze (slika 1.24). Zadovoljstvo njihovim društvenim grupama je veliko: 87% mladih koji priadaju društvenim grupama su ili veoma zadovoljni ili zadovoljni time (slika 1.23).

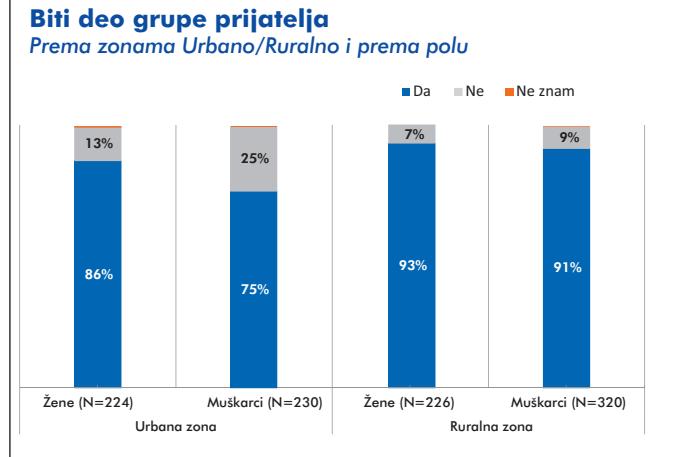
U zemlji u kojoj je veliki udeo mladih i u kojoj je visoka stopa nezaposlenosti, relativno je lako pronaći nekoga sa kim se možete družiti. Iz razgovora sa fokus grupa utvrđeno je da je pripadnost društvenoj grupi deo kulture ove zemlje.

Mladi sa sela skloniji su da se više druže međusobno nego što to čine mladi iz grada (slika 1.24). Više od 90% mladih iz seoskih područja, i mlađica i devojaka, imaju svoje društvo. Ove proporcije su veće kada se porede sa mladima iz grada gde se 86% devojaka i 75% mlađica identificiše sa i pripada uskoj grupi prijatelja.

Slika 1.23



Slika 1.24



Većina mladih kosovskih Albanaca oseća se sigurno u delu u kojem žive. Situacija je potpuno drugačija kod K-Srba.

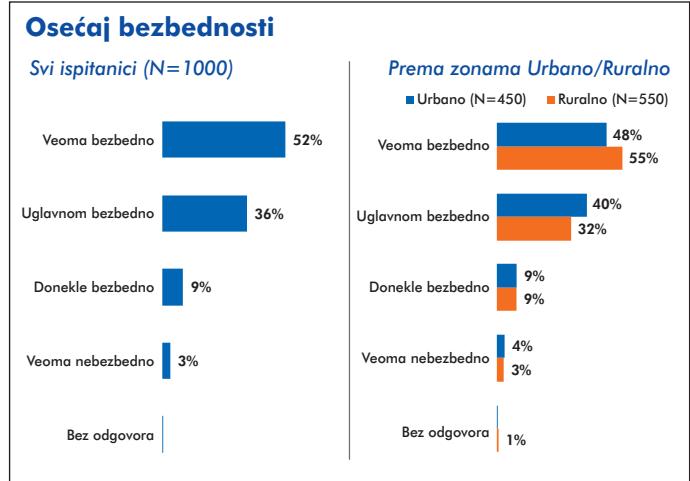
Generalno, kosovska omladina oseća se veoma bezbedno. Na pitanje kako bi procenili koliko se osećaju zaštićeno od potencijalnih napada ili pljački u kraju u kojem žive, 88% mladih izjavilo je da se oseća "veoma bezbedno" i "uglavnom bezbedno" (slika 1.25).

Ne postoje značajnije razlike u pogledu shvatanja sigurnosti kod ispitanika različitog pola. Mladi sa sela se osećaju nešto sigurnije u poređenju sa njihovim vršnjacima iz gradova (slika 1.25).

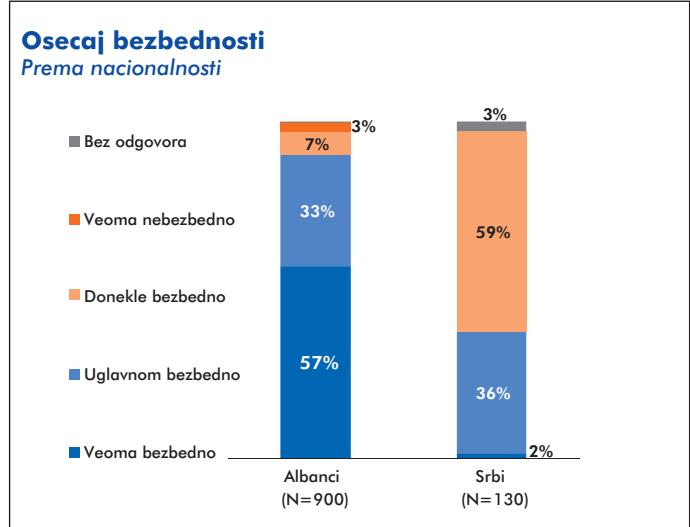
Slika je potpuno drugačija za mlade K-Srbe, gde je 60% izjavilo da se ne oseća bezbedno. Samo 38% K-Srba izjavilo je da se oseća bezbedno (1,5% izjavilo je da se oseća "veoma bezbedno" i 36% da se "uglavnom oseća bezbedno"), što je u suprotnosti sa brojem od 90% kod K-Albanaca koji se osećaju bezbedno (slika 1.26).

"Dok nema slobode kretanja nema ni sigurnosti... Postoji strah za sopstvenu beubednost i bezbednost nečije dece... svaki dan--- svaki dan nešto može da se desi." –Andrija, 18 godina, Mitrovica

Slika 1.25



Slika 1.26



Među mladima na Kosovu u velikoj meri prisutna je percepcija diskriminacije (bilo koje vrste). Situacija je još kritičnija kod mlađih K-Srba.

Mladi su pitani da li su se ikada osećali diskriminisano zbog (i) pola, (ii) stepena bogatstva (iii) verskog opredeljenja (iv) etničke pripadnosti (v) stepena obrazovanja (vi) političkih pogleda (vii) regionalnog porekla (viii) i/ili mesta stanovanja (selo/grad).

Oko 37% kosovske omladine izjavilo je da se povremeno osetilo diskriminisano po pitanju jedne od ukupno osam testiranih situacija (slika 1.27). Procenat mlađih koji su izjavili da su se osetili često ili veoma često diskriminisani iznosi 14%.

Oko 13% mlađih izjavilo je da je povremeno doživelo diskriminaciju na polnoj osnovi. Petnaest procenata (15%) osetilo se diskriminisano u istom intenzitetu usled materijalnog stanja i 12% zbog etničke pripadnosti. Potrebno je imati na umu da je ispitanik mogao da se oseti diskriminisano po više od jednog kriterijuma.

Ne postoje razlike u vezi sa percepcijom diskriminacije a koje su zasnovane na polnim razlikama, što znači da se devojke nisu osećale više diskriminisano u odnosu na mladiće (slika 1.28).

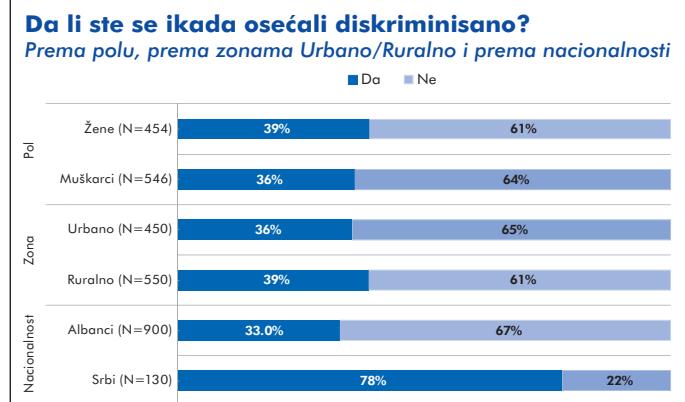
I dok je 33% K-Albanaca otvoreno reklo da su se osetili diskriminisano bar povremeno, neverovatnih 78% mlađih K-Srba deli isti osećaj (slika 1.28). Gotovo 46% njih oseća diskriminaciju ili često ili veoma često. Ovaj procenat je skoro četiri puta veći u poređenju sa mlađim K-Albancima (10%).

Dva su osnovna razloga zbog kojeg se K-Srbi osećaju diskriminisano: etničko poreklo i versko opredeljenje. Od ukupnog broja mlađih K-Srba koji su izjavili povremenu diskriminaciju, njih 75% veruje da je ona uzrokovana njihovim etničkim poreklom a 74% izjavilo je da je to usled njihove verske pripadnosti.

Slika 1.27



Slika 1.28



Značajan broj mladih sa Kosova želi da živi negde unutar ove teritorije. Motivi za selidbu vezani su za povećanje prilika za poboljšanje životnog standarda, više kulturnih varijacija i mogućnosti za bolje obrazovanje.

Skoro svaka treća mlada osoba (29% - slika 1.29) rada je da se preseli kako bi živila na nekom drugom mestu unutar Kosova. Želja za poboljšanjem životnih uslova je osnovni razlog zbog kojeg madi žele da imigriraju (40% onih koji su spremni da imigriraju). Sledеći razlog koji mladi navode jeste težnja za životom u mestu koji nalikuje na metropolu (22% unutar ove grupe) i bolje mogućnosti za obrazovanje (18% iz iste grupe).

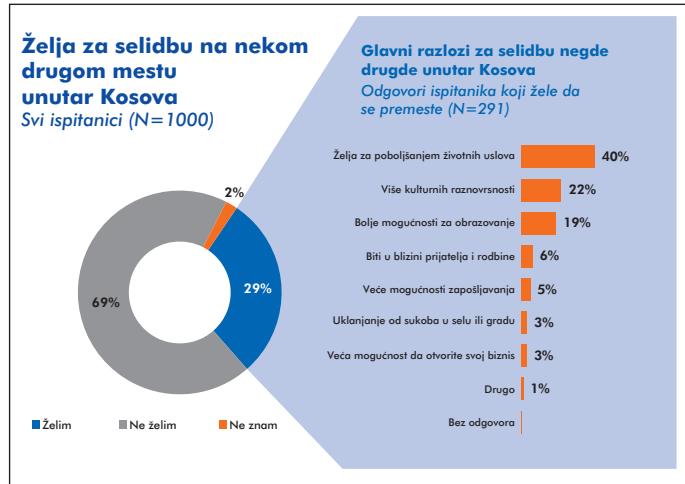
U poređenju sa njihovim vršnjacima iz grada, mladi sa sela pokazuju veću spremnost da promene mesto stanovanja unutar Kosova (35% naspram 22% - slika 1.30).

Igradska i seoska omladina izjavila je da je želja da unapređenjem životnog standarda glavni motiv imigracije. Ipak, stremljenje za sa boljim obrazovanjem je veći motivator mladima sa sela. Dvadesetšest procenata (26%) seoske omladine koja je izjavila da želi da živi negde drugde navela je kao razlog imigracije veće mogućnosti za obrazovanjem. Naspram njih su njihovi vršnjaci iz gradskih sredina koji su isti razlog naveli u proporciji od 10%. Sa druge strane urbana omladina kao razloge imigracije češće spominje razloge poput bliskosti sa rođacima, izbegavanje sukoba u njihovim selima/mestima i veće mogućnosti za započinjanje posla.

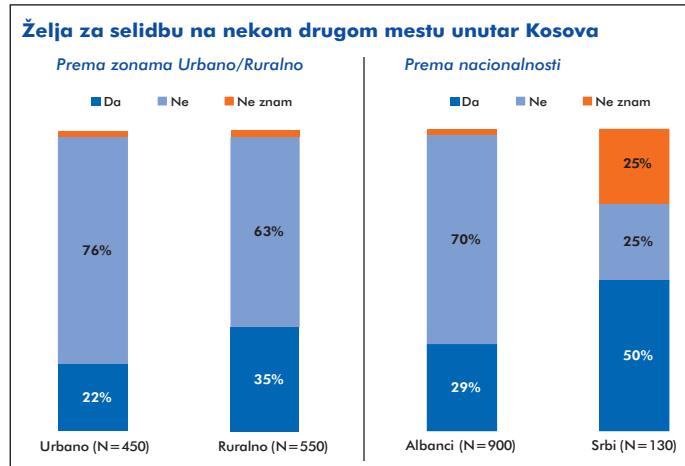
Mladi K-Srbi su čak više voljni da promene mesto stanovanja unutar Kosova, nego što su to spremni da učine mladi K-Albanci (50% naspram 29% - slika 1.30).

Poboljšanje životnog standarda češće je ponavljan razlog kod mladih K-Srbva nego kod K-Albanaca (57% naspram 37% od populacije koja je izjavila da želi da imigrira). Sa druge strane, želja za boljim obrazovanjem (21%) i kulturna raznolikost (22%) su razlozi imigracije koje su više spominjali mladi K-Albanci nego njihovi vršnjaci K-Srbi (11% i 17%, redom).

Slika 1.29



Slika 1.30



Uznemirujućih 55% mlađih sa Kosova izrazilo je spremnost da napusti zemlju. Destinacija za koju bi se najrađe opredelili je Švajcarska, potom slijede Sjedinjene Američke Države, Nemačka i potom Velika Britanija.

Značajan broj mlađih sa Kosova izjavio je da želi da emigrira sa Kosova. Svaka treća mlada osoba (34%) "u velikoj meri" želi da emigrira iz zemlje. Dodatnih 21% je "donekle voljno" da emigrira. Ove dve kategorije ispitanika, sa ukupnom zastupljenosću od 55% predstavljaju grupu mlađih koja je iskazala želju da napusti zemlju.

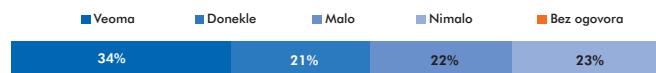
Od broja mlađih koji su se izjasnili da bi "u određenoj meri" želeli da napuste Kosovo (N=548), 50% smatra da bi to uradili kako bi unapredili životni standard. Dodatnih 20% iz ove grupe nuda se da bi tako stekli bolje obrazovanje, a 14% smatra da bi imao šire mogućnosti za zapošljavanje (slika 1.31).

Mladi koji su se rekli da bi otišli iz zemlje naveli su Švajcarsku kao prvi izbor željene destinacije gde bi se nastanili (33%). Ovakva želja u vezi je sa istorijom emigracije ovog područja budući da značajan broj Kosovara ima porodice i rođake koje su se u proteklih nekoliko decenija preselili u Švajcarsku. SAD (18%), Nemačka (16%) i Velika Britanija (14%) su sledeće destinacije koje mlađi sa Kosova preferiraju za život.

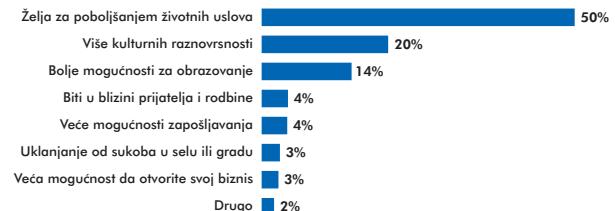
Za razliku od devojaka, mlađi su nešto voljniji da emigriraju. Pedeset sedam procenata (58%) mlađica želi, makar u manje izraženoj meri, da emigrira sa Kosova, u poređenju sa 52% ispitanica (slika 1.32).

Slika 1.31

Žela da emigrira sa Kosova Svi ispitanici (N=1000)

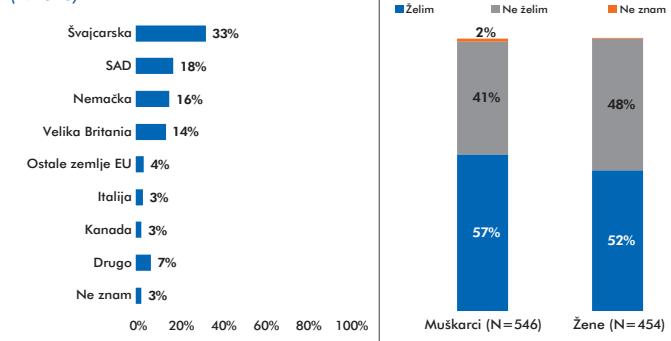


Glavni razlozi za emigriranje Odgovori ispitanika koji žele da emigriraju (N=548)



Slika 1.32

U kojoj zemlji biste želeli više emigrirati? Odgovori ispitanika koji žele da emigriraju (N=548)

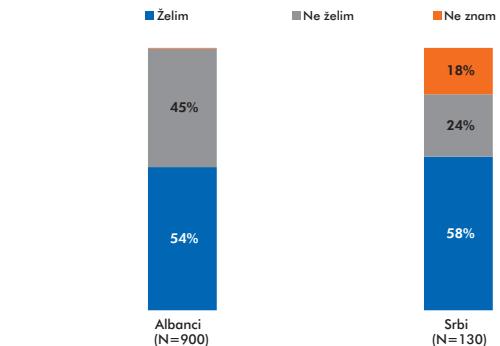


U sličnom procentu kao i K-Albanci i K-Srbi žele da emigriraju sa Kosova (54% naspram 58% - slika 1.33). Skrećemo pažnju da značajan broj intervjuisanih mlađih K-Srba (18%) nije razumelo pitanja u vezi sa emigracijom ili je odbilo da odgovori na njih.

Ukupno 87% K-Srba koji su izjavili da žele da emigriraju, reklo je da je primarni razlog takvog izbora "poboljšanje životnog standarda" i "veće šanse za pronalazak posla", što je značajno veći broj u poređenju sa mlađim K-Albancima koji su izrazili istu nameru (63%). Želja za "boljim obrazovanjem" je razlog koji je češće spominjan među mlađim K-Albancima koji su izrazili želju da emigriraju nego među K-Srbima (slika 1.34).

Slika 1.33

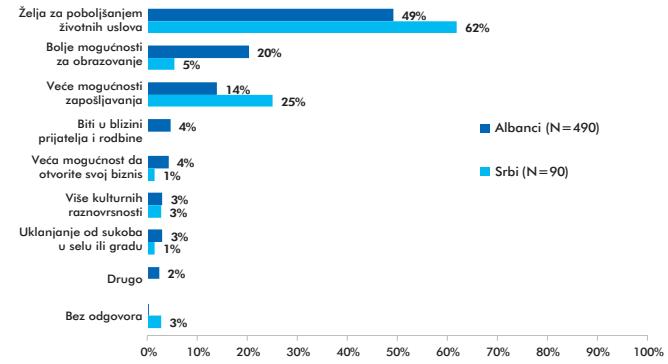
Želja da emigrirate sa Kosova
Prema nacionalnosti



Slika 1.34

Glavni razlozi zbog čega žele da napuste Kosovo
Odgovori ispitanika koji žele da emigriraju

Prema nacionalnosti



Uprkos problemima, mlađi na Kosovu veoma su optimistični u pogledu svoje budućnosti.

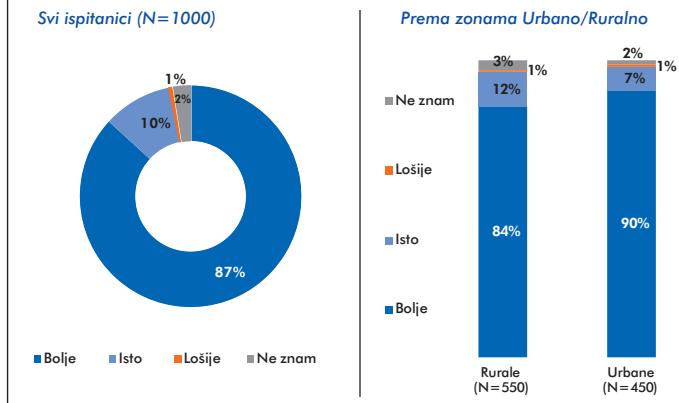
Velika većina madih sa Kosova (87%) optimistična je u pogledu srednjoročne prognoze budućnosti (slika 1.35). Samo 10% smatra da se njihova situacija neće promeniti. Manje od 1% intervjuisanih predviđa sumornu budućnost.

U poređenju sa mladima iz seoskih sredina, mlađi iz grada nešto su više optimistični po pitanju sopstvene srednjoročne budućnosti (slika 1.35). Više pod 90% gradske omladine očekuje poboljšanje u narednih 10 godina, dok ista očekivanja ima 84% seoske omladine.

Iako su, uopšteno govoreći, optimistični, optimizam kod mlađih K-Srba manji je nego kod K-Albanaca. Dok 89% intervjuisanih K-Albanaca gleda sa pozitivnim očekivanjima na period od narednih 10 godina, samo 73% K-Srba deli ista očekivanja (slika 1.36). Dodatnih 8% K-Srba smatra da neće biti nikakvih promena, dok 17% njih nije moglo da kaže u kojem pravcu će se njihove pojedinačne situacije razvijati, da li na bolje ili loše.

Slika 1.35

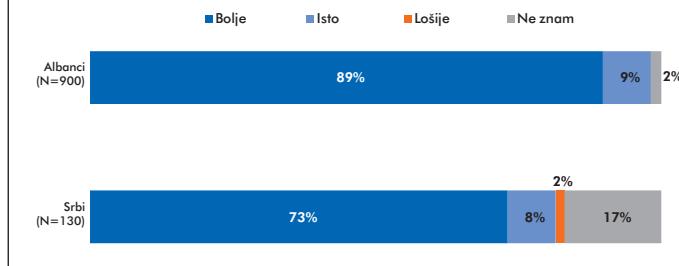
Kako vidite svoju budućnost nakon 10 godina?



Slika 1.36

Kako vidite svoju budućnost nakon 10 godina?

Prema nacionalnosti



Obrazovanje i zapošljavanje

Broj mladih koji se školuju na Kosovu relativno je visok.

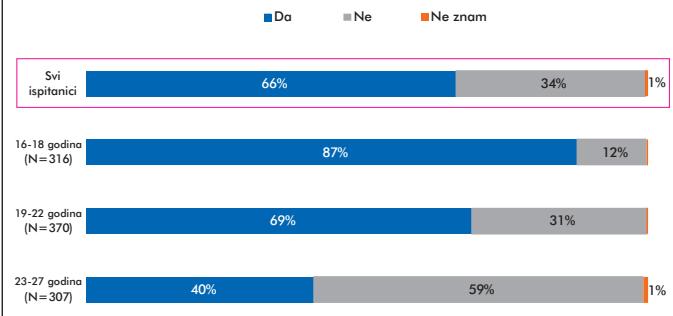
U peripodu kada su rađeni intervjuji, dve trećine mladih reklo je da ide u srednju školu, fakultet ili da je na master ili doktorskom programu.

Stepen učestalosti pohađanja škole razlikuje se po godištima: 87% ispitanika starosti od 16 do 18 godina, 69% ispitanika starosti od 19 do 22 godine i 40% onih starosti od 23 do 27 godina trenutno su deo obrazovnog programa (slika 2.1).

Podaci pokazuju da se mladi iz gradskih sredina (19-27 godina) uglavnom obrazuju više nego što je to slučaj sa njihovim vršnjacima iz seoskih sredina (slika 2.2). Sedamdeset sedam procenata (77%) gradske omladine starosti od 19 do 22 godine reklo je da se obrazuje, dok je 62% ruralne omladine iz te starosne grupe izjavilo isto. Svaka druga mlada osoba iz gradske sredine, u starosnoj grupi od 23 do 27 godina, završava fakultet ili je na master programu/programu za doktorante. Kada je reč o mladima sa sela iste starosne grupe svaki treći (32%) je na fakultetu, master/programu doktoriranja.

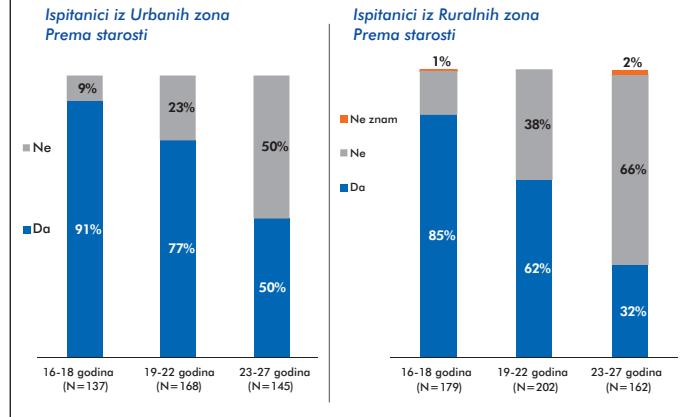
Slika 2.1

Da li ste trenutno deo obrazovnog programa?



Slika 2.2

Da li ste trenutno deo obrazovnog programa?



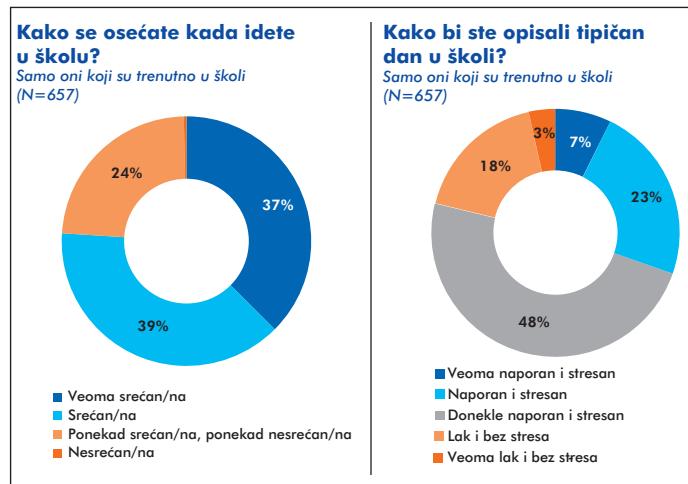
Uprkos tome što je dan u školu uglavnom "naporan i stresan", mladi sa Kosova su generalno govoreći srećni što idu u školu.

Oni koji se školuju pitani su o mišljenju u vezi sa školom, 76% je reklo da su ili "srećni" ili "veoma srećni" zbog toga (slika 2.3). Dalje, zanimljivo je da je veoma mali broj mladih reklo da su "tužni" jer idu u školu. Na kraju, 24% iz ove kategorije izjavilo je da su ponekad tužni a ponekad srećni kada su u školi.

Zanimljivo je da ne postoji statistička razlika u vezi sa sveukupnim utiskom o školi, a da stoji u direktnoj vezi sa lokalitetom odakle mladi dolaze (grad ili selo), njihovim polom ili etničkim porekлом (K-Albanci ili K-Srbi).

Sveukupno mišljenje o školi je pozitivno, uprkos činjenici da 30% ispitanika koji idu u školu opisuju tipičan dan u školi kao "naporan i stresan"¹⁸ 48% kao "donekle naporan i stresan", a preostalih 21% opisuju ga kao "lak i bez stresa".⁹

Slika 2.3



⁸ Oni koji vide dan u školi kao "veoma naporan i stresan" ili "naporan i stresan".

⁹ Oni koji dan u školi vide ili kao "veoma lak i bez stresa" ili "lak i bez stresa".

Slična su mišljenja u vezi sa podmićivanjem unutar škole.

Mladi koji trenutno se trenutno školju smatraju da je uobičajeno da studenti plaćaju kako bi položili ispit ili dobili visoku ocenu. Oko 35% ispitanika veruje da studenti "često plaćaju" za svoje ocene i/ili ispite, dok drugih 33% veruje da se ocene i/ili ispite "ponekad plaćaju". Samo 10% sagovornika smatra da obrazovanje nije pod uticajem mita. Preostalih 12% nije izrazilo mišljenje u vezi sa ovom temom (slika 2.4).

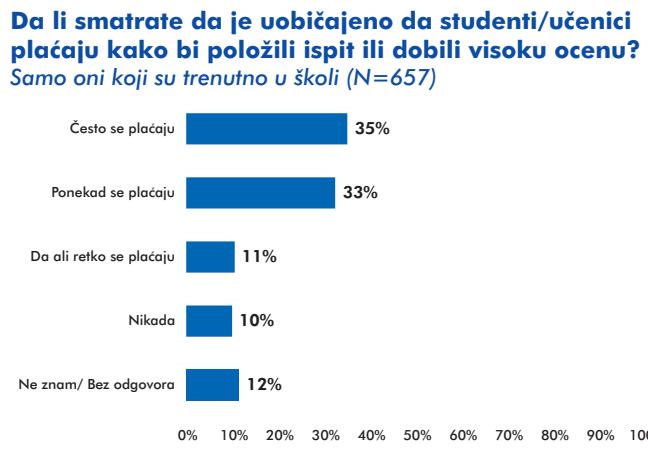
Mišljenje da studenti mogu kupiti ocene i/ili ispite ustaljeno je među svim podgrupama i nije u zavisnosti od stepena njihovog obrazovanja (ne zavisi od toga da li su u srednjoj školi, fakultetu, masteru ili doktorskom programu), pola (muškarci i žene), lokaliteta (grad i selo) ili starosne dobi (16-18 godina, 19-22 godine, 23-27 godina).

Većina učesnika fokus grupa izjavila je da je kupovina ocena/ ispita uobičajeni fenomen kosovarskog obrazovnog sistema.

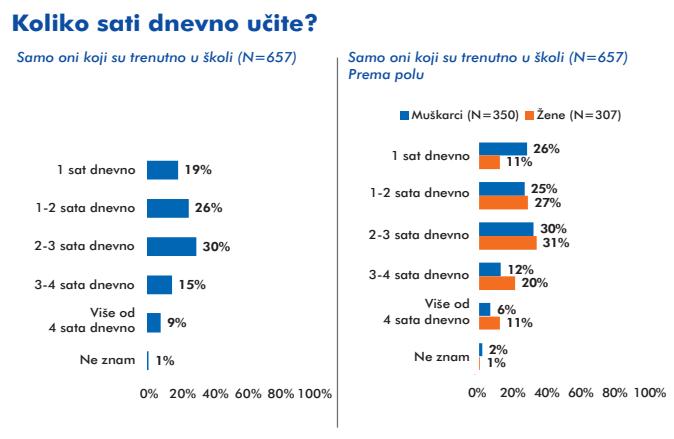
"Svako zna da je kupovina ocena uobičajen fenomen." – Azize, 23 godine, Priština

Dosta mlađih koji se školju na Kosovu provodi do tri sata dnevno učeći. Četrdesetpet procenta (45%) provodi u proseku dva sata, dok 30% uči između dva i tri sata dnevno. Dvadesetčetiri procenta (24%) iz ove grupe izjavilo je da uči više od tri sata svakodnevno. U proseku, mlade devojke provode više vremena u učenju nego mlađi muškarci (slika 2.5).

Slika 2.4



Slika 2.5



Ispitanici koji se školuju kažu da dosta ulažu u privatne časove, bez obzira na nivo dosegнутог образovanja.

Gotovo polovina mladih koji su učestvovali u istraživanju a koji studiraju (47%) reklo je da su pohađali privatne časove iz nekog predmeta tokom prethodne akademске godine. Većina je uzimala privatne časove iz jezika i prirodnih nauka. U kategoriji onih koji pohađaju školu, 32% je uzimalo privatne časove iz jezika, dok je 14% reklo da je uzimalo privatne časove iz prirodnih nauka (slika 2.6).

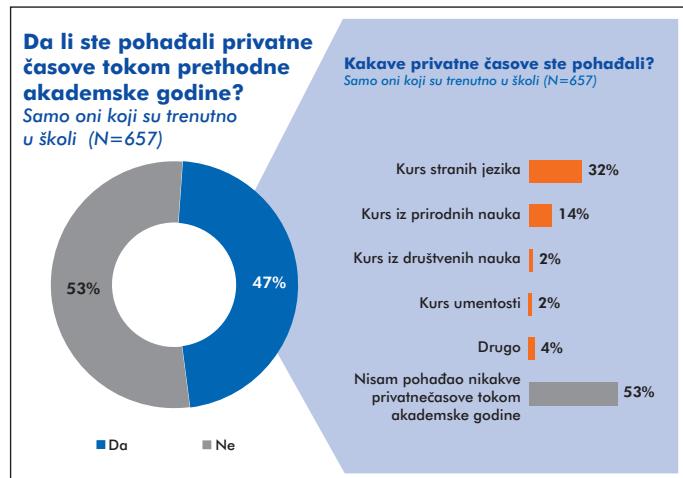
Statistički gledano ne postoje značajne razlike u učestalosti među mladićima i devojkama koji pohađaju privatne časove. Ipak, to nije slučaj ako se u obzir uzme mesto u kojem žive. Oko 54% mladih iz gradova koji idu u školu plaćalo je privatne časove, nasuprot 40% onih koji su isto radili a koji dolaze iz sela. Zanimljivo je da među ispitanicima koji su u različitim fazama školovanja ne postoji razlika u sklonosti za pohađanjem privatnih časova (srednja škola ili univerzitetske studije).

Učesnici istraživanja koji su išli na privatne časove (N=308) kao glavni razlog za to naveli su: dobijanje dodatnog znanja koji nije obezbeđeno redovnim planom i programom (40% iz te grupe), potrebu za daljim pojašnjenjem pored onog koje je dobijeno na redovnim časovima (35% iz ove grupe) i želja za negovanjem talenta iz određenih oblasti (11% ove grupe – slika 2.7).

Kao dodatni motiv za pohađanje privatnih časova, kako je navedeno u razgovorima u fokus grupama, je i olakšica prilikom polaganja ispita ili dobijanje više ocene ukoliko je privatni profesor ujedno i nečiji profesor u redovnom brazovnom sistemu.

“Ako idete na časove u srednjoj školi, taj profesor će vam sigurno dati višu ocenu.” – Ljiridon, 23 godine, Priština

Slika 2.6



Slika 2.7



Ogromna većina mladih Kosovara želi da stekne visoko obrazovanje. Oni koji nisu u sistemu visokog obrazovanja niti to planiraju, kao glavni razlog takve odluke navode finansijske poteškoće.

Od svih mladih koji su intervjuisani svaki treći od njih četvoro je ili studirao ili studira ili namerava da studira (slika 2.8).

Ovaj broj je čak i veći među srednjoškolcima, gde je 92% njih reklo da ima nameru da upiše fakultet po završetku srednje škole (slika 2.8).

Ne postoje statistički značajne razlike među devojkama i mlađićima u izražavanju želje da steknu visoko obrazovanje.

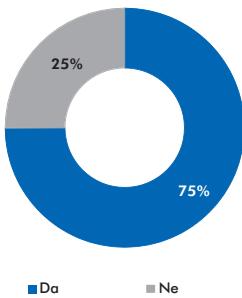
Pak, ova situacija se razlikuje među mladima koji žive u gradovima odnosno selima. Dok 82% mladih ispitanika iz gradova izražava želju da stekne visoko obrazovanje, samo 69% njihovih vršnjaka sa sela želi isto (slika 2.9).

Mladi K-Albanci i mladi K-Srbi značajno se razlikuju u izražavanju želje da studiraju. Sedamdesetsedam procenata (77%) intervjuisanih K-Albanaca je ili pohađalo fakultet ili to želi, dok samo 32% mladih K-Srba je studiralo, studira ili bi želelo da studira.

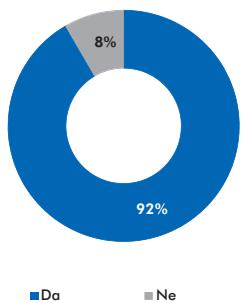
Slika 2.8

Da li se nastavili/planirate da nastavite visoko obrazovanje?

Svi ispitanici (N=1000)



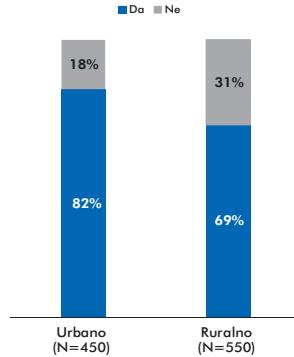
Samo oni koji su trenutno u srednjoj školi (N=284)



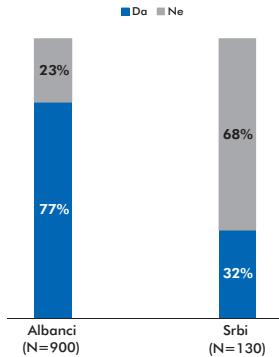
Slika 2.9

Da li se nastavili/planirate da nastavite visoko obrazovanje?

Prema zonama Urbano/Ruralno



Prema nacionalnosti



Kada su upitani koji je razlog zbog kojeg bi želeli da steknu visoko obrazovanje, većina sagovornika je kao glavne faktore istaklo "razvoj (njihovih) intelektualnih kapaciteta" (59%) i "više mogućnosti za zapošljavanje" (54%). Skoro svaki četvrti ispitanik koji je odabrao da studira rekao je da je razlog tome "ispunjene želje roditelja" (slika 2.10).

Pomenuti razlozi su često pominjani i u razgovorima u fokus grupama. Dodatno, učesnici fokus grupe ukazivali su na druge razloge za odlazak na fakultet i to činjenicu da većina njihovih prijatelja ide na fakultet (što se smatra popularnim) i priliku da upoznaju nekoga i stupe u vezu sa tom osobom.

"Da, sada je IN ići na fakultet i sticati visoko obrazovanje... Dosta ljudi je zaključilo da je sticanje boljeg obrazovanja neophodno čak i kada su šanse za pronađak posla male." – Ramadan, 27 godina, Priština

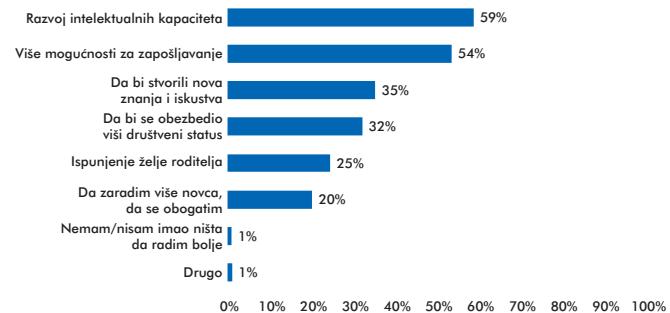
Ista grupa ispitanika bila je pitana i zbog čega su upisali određeni fakultet a ne neki drugi. Osamdesettri procenta (83%) iz ove grupe reklo je da je studiralo ili želi da studira ono što želi dok je samo 13% u procesu odabira fakulteta bilo vođeno izgledima za buduće zaposlenje. Manje od 3% ovih ispitanika reklo je da je odabralo ili da želi da odabere studijski profil koji će im dati veće šanse da budu prihvaćeni na fakultetu (slika 2.11).

"Imam prijatelje koji su dobri na polju umetnosti, ali oni studiraju medicinu jer ne vide budućnost u umetnosti..." – Agim, 18 godina, Prizren

Slika 2.10

Koji je razlog zbog kojeg želeelite da steknete visoko obrazovanje?

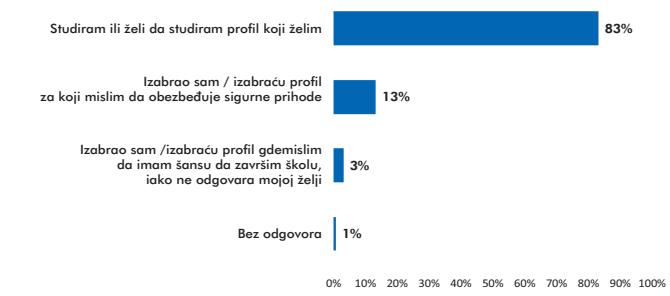
Samo oni koji su nastavili ili nameravaju da nastave visokog obrazovanja (N=749)



Slika 2.11

Razlog upisanja određenog fakulteta

Samo oni koji su nastavili ili nameravaju da nastave visokog obrazovanja (N=749)



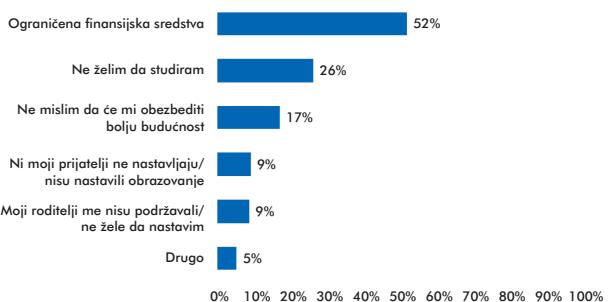
Većina mladih koja nije stekla visoko obrazovanje i koja nema namjeru to da učini (52%) kao osnovni razlog takve situacije navela je ograničena finansijska sredstva. Samo je 26% reklo da ne želi da studira (slika 2.12).

Udeo mladih iz seoskih sredina koji nisu išli na fakultet ili ne želi da studira zbog finansijskih prilika je malo viši nego kada je reč o mladima iz gradskih sredina koji spadaju u istu kategoriju.

Situacija je dosta slična kada se u obzir uzme kategorija etničkog porekla, gde su finansijske poteškoće za K-Srbe nešto značajniji razlog za nepohađanje fakulteta, nego što je to slučaj sa K-Albancima. Ipak, čak i u tom slučaju, ne postoje razlike u rangiranju razloga (slika 2.13).

Slika 2.12

Razlozi zašto NISTE nastavili ili NE nameravate da nastavite visoko obrazovanje
Samo za one koji NISU nastavili ili ne nameravaju da nastave visoko obrazovanje (N=250)



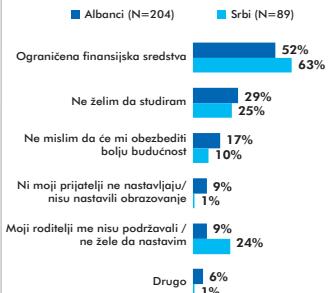
Slika 2.13

Razlozi zašto NISTE nastavili ili NE nameravate da nastavite visoko obrazovanje
Samo za one koji NISU nastavili ili ne nameravaju da nastave visoko obrazovanje

Prema zonama Urbano/Ruralno



Prema nacionalnosti



Mladi sa Kosova pokazuju relativno nizak nivo zadovoljstva kvalitetom obrazovanja.

Mladi sa Kosova pokazuju relativno nizak nivo zadovoljstva kvalitetom obrazovanja u zemlji. Samo je 24% izjavilo da su "veoma zadovoljni" ili "zadovoljni". Većina (55%) je izabrala srednje rangiran odgovor odgovarajući sa "donekle zadovoljan". Preostala grupa (19%) je očito "nezadovoljna" kvalitetom obrazovanja (slika 2.14).

"Smatram da su škole na Kosovu pre obaveza i ne obezbeđuju previše znanja mладима". – Sami, 27 godina, Priština

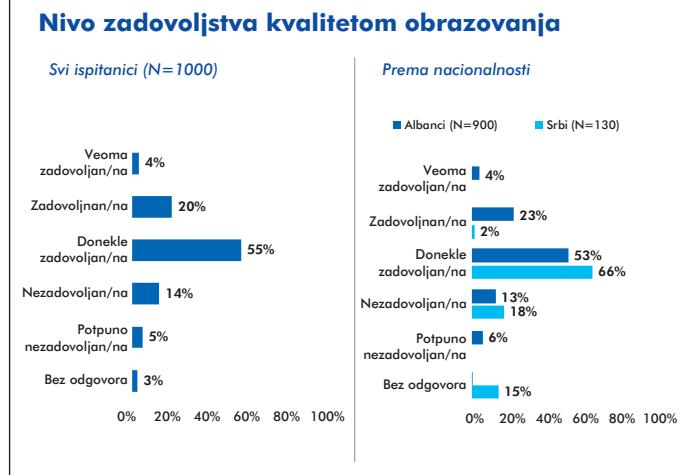
Zanimljivo je da među mladima iz grada i sela, niti među mladićima i devojka, a ne postoji razlike u nivou zadovoljstva obrazovanjem.

Zadovoljstvo sistemom obrazovanja je značajno niže među mladim K-Srbima nego među mladim K-Albancima. samo 1,5% intervjuisanih mlađih K-Srba zadovoljno je trenutnim sistemom obrazovanja, u poređenju sa 27% mlađih K-Albanaca koje je izjavilo isto.

Na osnovu iskaza učesnika fokus grupa, primarni razlog niskog nivoa zadovoljstva sistemom obrazovanja je odsustvo bilo kakve prakse i primena materijala iz školskih programa. Kako oni ističu, preneto znanje je pretežno teorijsko i veoma je mali broj časova u školama ili fakulteta dalo mogućnost za praktičnu primenu naučenog, kao aktivnost koja bi bila dopuna teoriji.

"Učiš samo teoriju, nema praktičnog rada... Studirao sam hemiju i učio dosta o teorijskoj strani eksperimentata, ali nikada zapravo nisam uradio nijedan od njih." – Ljiridon, 23 godine, Priština

Slika 2.14



Kada bi im se ukazala prilika, većina mladih sa Kosova bi želela da studira u inostranstvu.

Oko 61% ispitanika reklo je da bi, ako bi im se ukazala prilika, želela da studira u inostranstvu, na javnim ili privatnim fakultetima (slika 2.15). Samo 25% mladih želelo bi da studira na državnim fakultetima na Kosovu, dok bi približno 10% intervjuisanih želelo da studira u privatnim institucijama.

Na osnovu razgovora iz fokus grupe, mladi Kosovari veruju da su profesori sa privatnih fakulteta strpljiviji i spremni da provedu vreme sa studentima za razliku od onih koji rade na državnim fakultetima. Po njihovim odgovorima, direktna interakcija i individualne konsultacije su ređe na državnim fakultetima nego privatnim. Nezavisno od ovoga, mladi sa Kosova ne vide preterane razlike između javnih i privatnih obrazovnih institucija, naročito kada je reč o kvalitetu znanja koje može da se stekne.

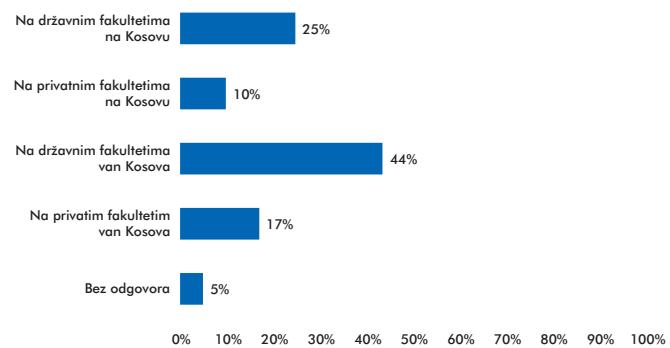
"Diplomirala sam na privatnom univerzitetu, ali nisam ni tamo imala nikakvu praksu. Kvalitet obrazovanja je isti (kao i na javnom univerzitetu)... Samo se razlikuju po pitanju vremena koje profesori individualno provode sa studentima, što nije slučaj sa javnim fakultetima". – Gentiana, 22 godine, Mitrovica

Mladi sa sela pokazuju više želje nego mladi iz grada da studiraju na Kosovu (slika 2.16). Samo 24% gradske omladine bi želelo da studira na Kosovu (privatni ili javni fakulteti), naspram 44% mladih sa sela.

Mladi K-Srbi gotovo da odbijaju da studiraju na Kosovu, pri čemu je samo 2% onih koji su kao opciju spomenuli privatne fakultete (slika 2.16). Većina ove grupe (59%) ne može da se odluči da li bi studirali na Kosovu ili inostranstvu.

Slika 2.15

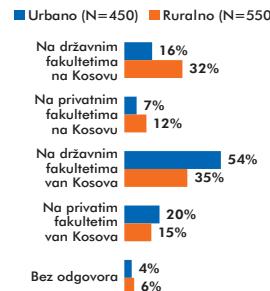
Kada bi vam se ukazala prilika gde biste želeleli da studirate
Svi ispitanici (N=1000)



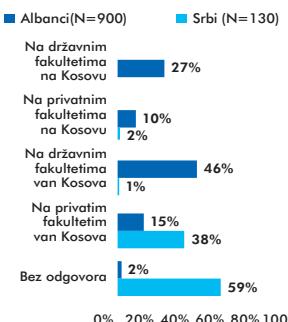
Slika 2.16

Kada bi vam se ukazala prilika gde biste želeleli da studirate

Prema zonama Urbano/Ruralno



Prema nacionalnosti



Studenti sa Kosova su obazrivi po pitanju mogućnosti budućeg zaposlenja. Više od jedne trećine onih koji su zaposleni ne rade u struci za koju su se školovali.

Studenti koji su trenutno na fakultetu, na master studijama ili programu doktoriranja pitani su u vezi sa njihovim očekivanjima u pronalasku posla nakon dobijanja diplome. Samo je 22% izjavilo da su veoma optimistični i da očekuje da nađe posao odmah po okončanju studija. Sa druge strane 48% iz ove grupe veruje da će naći posao nakon studija, ali da će im za to biti neophodno izvesno vreme. U preostalih 30% spadaju oni koji ne veruju da će naći posao uskoro i onih koji nisu sigurni kada će se uopšte zaposliti (slika 2.17).

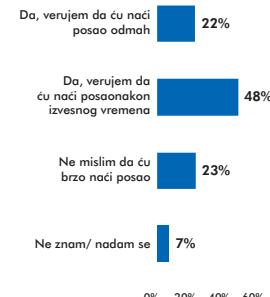
Mladi iz gradova koji trenutno studiraju donekle su optimističniji nego mladi iz sela kada je reč o mogućnostima pronalaska posla nakon diplomiranja. Sedamadeset pet posto (75%) gradske omladine smatra da će moći da se zaposli odmah ili neposredno nakon diplomiranja, dok je ruralna omladina takvog mišljenja u 65% (slika 2.17).

Približno 36% mlađih koji su zaposleni ne rade u struci za koju su se školovali. Samo je 29% intervjuisanih izjavilo da rade u profesiji koja je u vezi sa prethodnim/trenutnim obrazovanjem, dok je 12% zaposleno na mestu koje je donekle u vezi sa njihovim obrazovanjem. Sa druge strane 18% mlađih koji su zaposleni izjavilo je da nije dobilo obrazovanje koje je u vezi sa bilo kojom profesijom (slika 2.18).

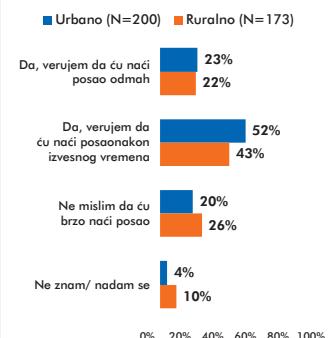
Slika 2.17

Da li mislite da nakon diplomiranja će te naći posao brzo?

Samo oni koji su trenutno na fakultetu (N=373)



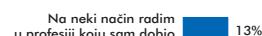
*Samo oni koji su trenutno na fakultetu (N=373)
Prema zonomama Urbano/Ruralno*



Slika 2.18

Da li radite u struci koju ste primili ili primate?

Samo oni koji zapravo rade skraćeno ili puno radno vreme (N=221)



0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

Stope zaposlenosti veoma su niske među mladima na Kosovu.

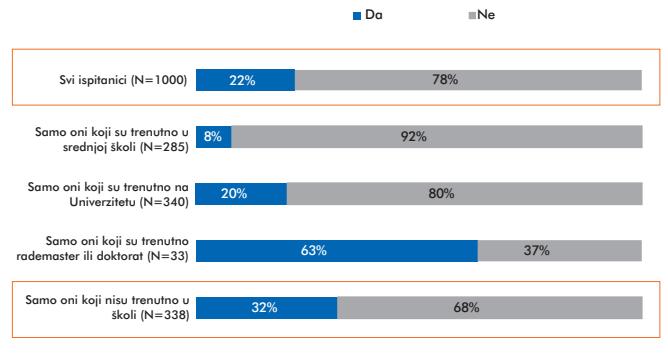
Na osnovu rezultata dobijenih u ovoj studiji, stopa zaposlenosti naročito je niska kod kosovke omladine. Od svih ispitanika manje od četvrtine (22%) reklo je da radi puno radno vreme ili pola radnog vremena (slika 2.19).

Među mladima koji se u ovom trenutku ne obrazuju, svaki treći je zaposlen puno ili pola radnog vremena. To znači da stopa nezaposlenosti za ovu grupu iznosi 68%.

Zanimljivo je da u odnosu na mlade K-Albance, mlade K-Srbe koji se trenutno ne školju karakterišu više stope zaposlenosti (puno radno vreme ili pola radnog vremena). Dok je 63% mladih K-Srba izjavilo da je trenutno zaposleno, samo je 28% K-Albanaca reklo da je u istom statusu (slika 2.20).

Slika 2.19

Trenutno ste zaposleni sa punim radnim vremenom ili skraćenim radnim vremenom?

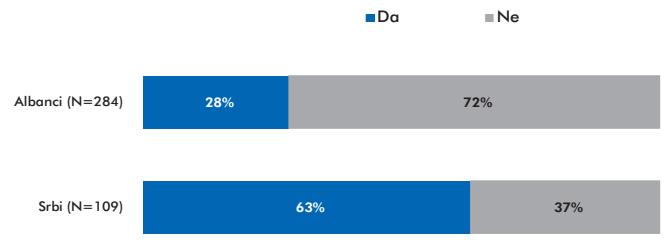


Slika 2.20

Trenutno ste zaposleni sa punim radnim vremenom ili skraćenim radnim vremenom?

Samo oni koji trenutno NISU u školi

Prema nacionalnosti



Mladi ljudi, bez obzira na pol, mesto u kojem žive ili etničko poreklo, najviše žele da se zaposle u javnoj upravi.

Rad u javnoj upravi je najpopularniji oblik zapošljavanja među omladinom na Kosovu. Kada su pitani u kojem sektoru ili u kojoj bi ustanovi voleli da rade, 46% je iskazalo svoje preferencije za rad u javnoj upravi, dok bi 28% želelo da radi u privatnom sektoru. Interesantno je da je 19% ispitanika izjavilo da želi da se zaposli u međunarodnim institucijama (slika 2.21).

Više su devojke (52%) nego mladići (41%) one koje žele da grade karijere u javnoj administraciji. Obrnuto, 34% mladih muškaraca preferira da radi u firmi u privatnom sektoru, dok to isto želi 21% mladih žena.

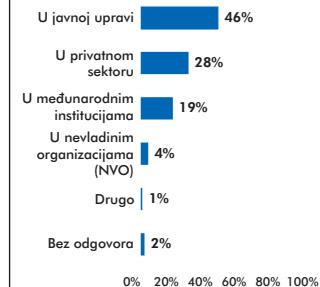
I mladi sa sela kao i oni iz gradova pokazali su slične sklonosti za radom u javnoj upravi. Ipak, u poređenju sa seoskom, gradska omladina je nešto više zainteresovana da radi u međunarodnim ustanovama (slika 2.22).

Poput mladih K-Albanaca i K-Srbi ističu želju da se zaposle u javnom sektoru (28%), a potom u privatnom (26%). Ipak, učestalost preferencije za radom u sektoru javne uprave među K-Srbima dosta je niža nego kod K-Albanaca (48%). Uzimajući u obzir etničko poreklo, još jedna suprotnost postoji između mladih K-Srba i K-Albanaca. Naime, K-Srbi dosta su nesigurni pri definisanju željenog sektora u kojem bi radili, za razliku od K-Albanaca. Dvadesetdva procenta (22%) intervjuisanih K-Srba reklo je da nema predstavu u kojem bi sektoru voleli da se zaposle, dok je među K-Albancima samo 2% odgovorilo na ovakav način (slika 2.22).

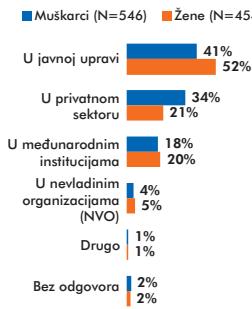
Slika 2.21

U kojim od sledećih sektora biste želeli da se zaposlite?

Svi ispitanici (N=1000)



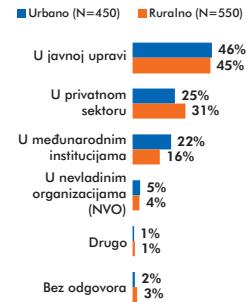
Prema polu



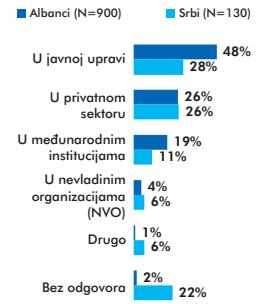
Slika 2.22

U kojim od sledećih sektora biste želeli da se zaposlite?

Prema zonama Urbano/Ruralno



Prema nacionalnosti



“Veze i prijatelji” najvažniji su faktori u pronalasku posla, po mišljenju mladih sa Kosova. Navedeno je bitnije više nego što su to “stručne veštine” ili “stopen obrazovanja”. “Prihodi” i “sigurnost posla” su važniji od “zadovoljstva poslom” ili “prijateljskog okruženja na poslu”.

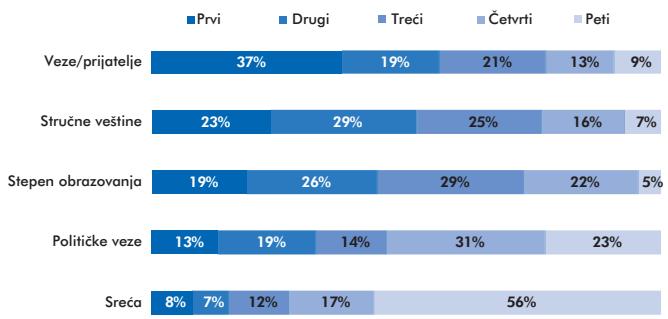
Oko 37% mladih sagovornika uverenja je da je u pronalasku posla najvažnije imati veze/prijatelje. Ukoliko su uključene političke veze, tada oko 50% mladih izjavljuje da su to najvažniji faktori u nalaženju posla, značajno važniji nego što je stručna spremna (23%), postignuti stepen obrazovanja (19%) (slika 2.23).

Sa druge strane, najvažniji faktor u prihvatanju ili odbijanju nekog posla je visina plate (slika 2.24). Pedesetdvaka procenta (52%) mladih spomenulo je platu kao primarni motivišući faktor, dok 30% sagovornika smatra da je sigurnost posla glavni razlog prihvatanja ili odbijanja posla. U proseku, zadovoljstvo poslom i “mogućnost rada sa ljudima koji vam se dopadaju” percipiraju se kao manje bitni (redom 13% i 5%).

Slika 2.23

Koji su najvažniji faktori u pronalasku posla?

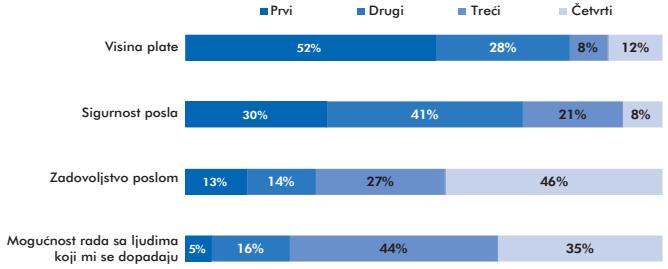
Svi ispitanici (N=1000)



Slika 2.24

Najvažniji faktor u prihvatanju ili odbijanju nekog posla?

Svi ispitanici (N=1000)



Demokratija i politika

U velikoj meri je prisutno je nepoverenje kada je reč o mogućnosti da se utiče na vladu putem glasanja, uprkos značajnom interesovanju za unutrašnju politiku.

Interesovanje za unutrašnju politiku je dosta veliko među mladima na Kosovu, pogotovo u poređenju sa skromnim interesovanju za politiku na Balkanu ili ravnodušnošću po pitanju međunarodne politike. Na osnovu rezultata iz istraživanja oko 56% intervjuisanih reklo je da je "veoma zainteresovan/a" ili "zainteresovan/a" za politiku na Kosovu, sa 26% onih koji su donekle zainteresovani za događaje iz unutrašnje politike i 18% onih koji nemaju nikakvih interesovanja za to (slika 3.1). Interes mlađih za politike na Balkanu ili međunarodnu politiku nije naročito snažan, sa samo 27% i 23% sagovornnika koji su istim redom iskazali svoja interesovanja o tom pitanju.

"Mnogo je toga u skorije vreme rečeno o procesu privatizacije, potom o pregovorima sa Srbijom; to su stvari koje na nas imaju jak uticaj. Situacija je takva da sama nameće da neko prati politička dešavanja." – Špresa, 24 godine, Priština

Uprkos visokom interesovanju za politiku na domaćoj sceni, mlađi veruju da će se njihovo interesovanje smanjivati tokom godina. Stav koji opisuje političare u maniru "svi su isti" je sveprožimajući, te stoga uzrokuje visok stepen nepoverenja prema političkim procesima. Iz brojnih grupnih diskusija, političko pozicioniranje nema više značaja jer su sve partie bile u koaliciji i stvari se nisu izmenile.

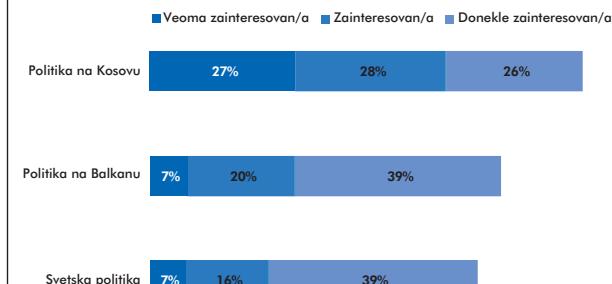
"Nekada smo se moje društvo i ja raspravljali o predsednicima ili političkim pitanjima ali sada smo ustanovili da to nije vredno; na kraju, ništa se nije izmenilo što je ljudi nateralo da budu svesniji toga da ne treba da gube svoje vreme u takvim raspravama." – Sami, 28 godina, Priština

Glasačko ponašanje ne oslikava u potpunosti nivo zainteresovanosti mlađih na Kosovu za politiku. Samo 45% intervjuisanih koji su imali pravo glasa u vremenu održavanja opštih i lokalnih izbora¹⁰ reklo je da je iskoristilo glasačko pravo na svim ili skoro svim izborima koji su raspisani u trenutku kada su mogli da glasaju (slika 3.2).

Mlađi K-Srbi ne učestvuju na kosovskim izborima. Dok je 49% mlađih K-Albanaca, koji su 2010. godine imali pravo glasa, učestvovalo na svim ili skoro svim izborima, samo je 9% intervjuisanih K-Srba učestvovalo na većini izbora (slika 3.2).

Slika 3.1

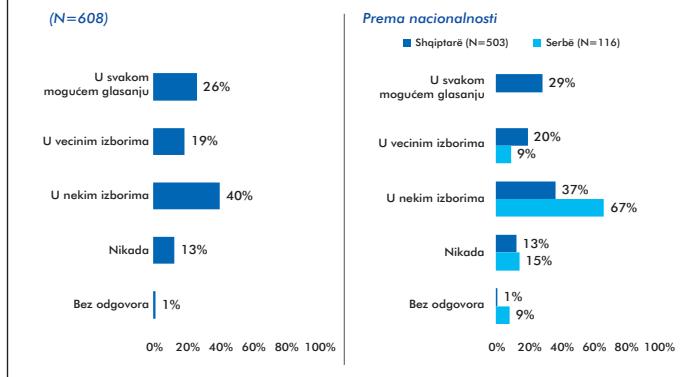
Interesovanje za politiku Svi ispitanici (N=1000)



Slika 3.2

Učešće mlađih na izborima

Samo oni koji su mogli da glasaju na poslednjim izborima



¹⁰ U trenutku kada je istraživanje obavljeno, poslednji opštii i lokalni izbori održani su u decembru 2010. Samo ispitanici koji su 2010. godine bili starosti 18 i više godina su uključeni u analizu.

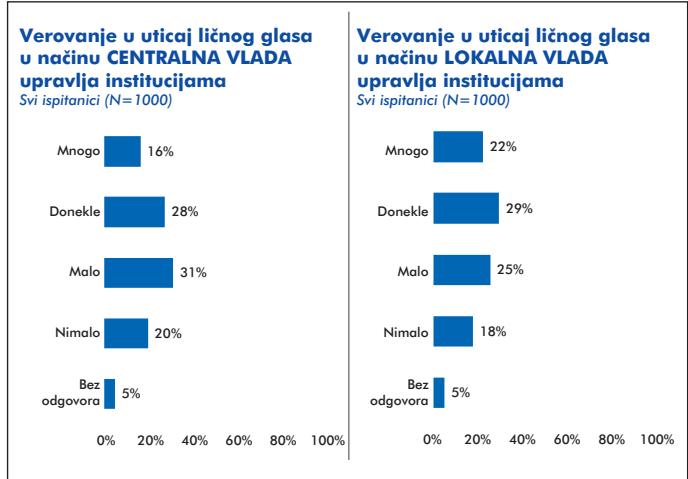
Sveukupno, znatan deo mlađih sa Kosova ne veruje da svojim glasom može uticati na upravljanje Kosovom. Više od polovine sagovornika (51% onih koji su odgovorili sa "malo" ili "nimalo") smatra da je njihov glas nebitan u promeni upravljanja (slika 3.3), dok samo 16% veruje da njihov glas ima "dosta" uticaja. Dvadesetosam procenata (28%) sagovornika veruje da je njihov glas "donekle" utiče na postupke vlade.

Uverenje da nečiji člas može da utiče na lokalnu vladu donekle je izraženije, iako 43% mlađih i dalje smatra da na tom nivou njihov glas nema efekta (slika 3.3).

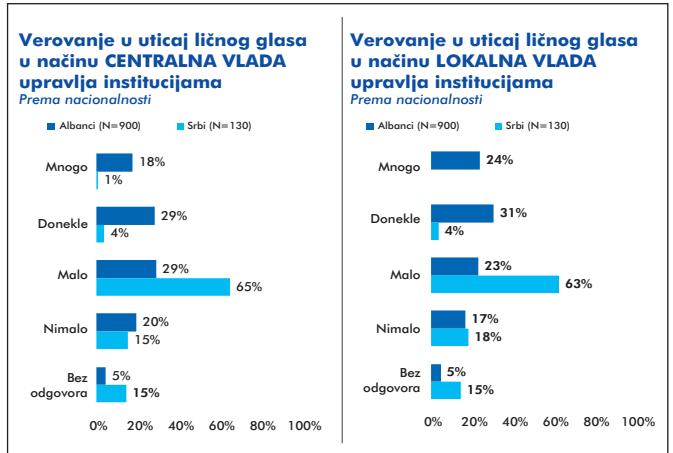
Među mlađim K-Srbima skoro pa je odsutno uverenje da nečiji glas može uticati na vladu. Manje od 5% intervjuisanih K-Srba smatra da svojim glasom može "veoma" ili "donekle" da doprinese promeni načina na koji centralna i lokalna vlada vode ustanove (slika 3.4).

"Ja ne glasam jer ne vidim kako moj glas može bilo šta da promeni. O politici koja se nas tiče odlučuje se na nekom drugom mestu." – Stefan, 23 godine, Mitrovica

Slika 3.3



Slika 3.4



Televizija je i dalje glavni izvor informacija iz oblasti politike, ali i internet izrana kao bitan izvor.

Televizija i internet su dva najčešća izvora za informisanje o političkim pitanjima. Dok je TV glavni izvor za političke vesti (88%), zanimljivo je zapaziti da internet ne zaostaje mnogo, sa 66% mladih koji su istakli da im je internet izvor političkih informacija (slika 3.5).

“Svaka porodica na Kosovu od 18:00 do 21:00 na TV-u gleda vesti, a deca su se prilagodila toj rutini, a na neki način to postaje kultura.” – Elis, 26 godina, Priština

Redi izvori informacija o političkim temama su novine, porodične diskusije, razgovori sa prijateljima i radio. Novine su spomenute od samo 37% sagovornika kao izvor političkih vesti.

U razgovorima vođenim u fokus grupama mladi učesnici izrazili su zabrinutost zbog politizacije medija uopšteno, a naročito novina.

“Čuo sam da brojni političari imaju ideo u tim novinama, tako da je normalno da u njima ne možemo saznati o drugoj strani priče osim o njihovoj.” – Ljiridon, 23 godine, Priština

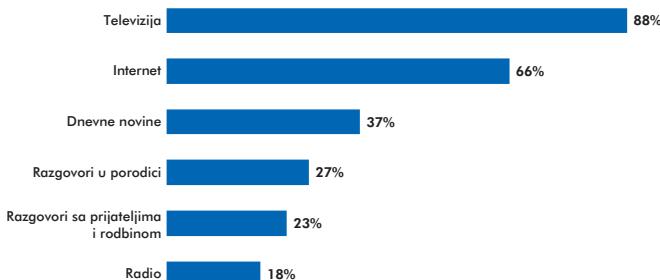
Postoje velike razlike po pitanju izvora vesti iz oblasti politike, a koje su spomenuli K-Albanci i K-Srbi. Za mlade K-Srbe glavni izvori političkih vesti su razgovori sa prijateljima i porodicom, gde je 83% K-Srba spomenulo ova dva izvora. Samo je 22%-23% K-Albanaca odgovorilo na takav način (slika 3.6). Internet, kao izvor informacija, je naredna razlika među ovim etničkim grupama. Samo 24% K-Srba spominje ovaj izvor i 74% K-Albanaca.

“Pokušavam da ne trošim previše vremena na politiku, ali naravno postoje stvari koje me interesuju. O političkim događajima najviše pričam sa porodicom i prijateljima.” – Janko, 19 godina, Mitrovica

Veoma mali broj K-Srba spominje novine i radio kao izvore informacija (redom 8% i 4%). Za mlade K-Albance ovi izvori se koriste u značajnoj meri (redom 33% i 19%) iako se ređe nego TV ili internet.

Slika 3.5

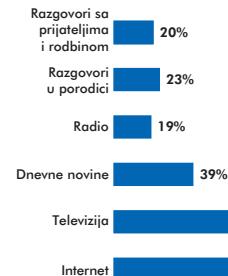
Izvori informacija o političkim dešavanjima Svi ispitanici (N=1000)



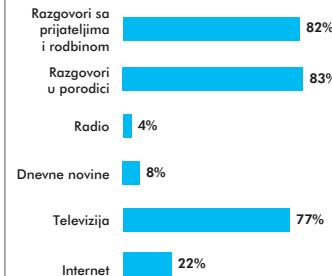
Slika 3.6

Izvori informacija o političkim dešavanjima

Albanci (N=900)



Srbi (N=130)



Orientacija ka vladama ili ka opoziciji? Naginjanje levici ili desnici? Značajan udeo mladih pokazuje "neutralan" stav.

Pitali smo mlade da na skali od 1-10 iskažu svoju podršku bilo opoziciji ili vladama, gde je 1 oznaka za "u potpunosti podržavam opoziciju" a 10 je oznaka za "u potpunosti podržavam vladu". Ispitanici koji su se pozicionirali na skali od 1-4 su kasnije kategorizovani kao oni koji su "skloni opoziciji", oni koji su se na skali pozicionirali između brojeva 5 i 6 su svrstani u kategoriju "neutralni", a oni koji su se na istoj skali pozicionirali između 7-10 su oni koji "naginju vlasti".

Više od 36% mladih ispitanika izjavilo je da je "neutralno", dok je oko 32% onih koji su "skloni opoziciji", odnosno 25% onih koji su "skloni vlasti". Osam procenata (8%) je odbilo da odgovore na pitanje (slika 3.7).

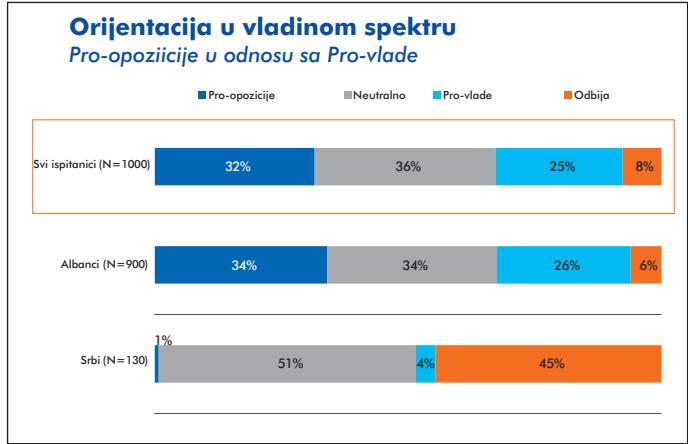
Većina ispitanih K-Srba nije se povezala niti sa opozicijom niti sa vladom Kosova. Skoro 51% je reklo da su "neutralni", a 45% je odbilo da odgovori na pitanje (slika 3.7).

Mladi su pitani i da na skali od 1 do 7 pozicioniraju svoju političku orientaciju, pri čemu je 1 oznaka za "levicu", 4 "centar", a 7 za "desnicu". Bez obzira na to da li su upoznati sa tim koji su politički konteksti vezani za levcu ili desnicu, mladi su zamoljeni da sebe pozicioniraju na skali. Oni koji su se svrstali u grupu 1-3 su kategorizovani kao "levica", oni koji su dali ocenu 4 kao "centar" a oni koji su se svrstali na skali između 5-7 kao "desnica".

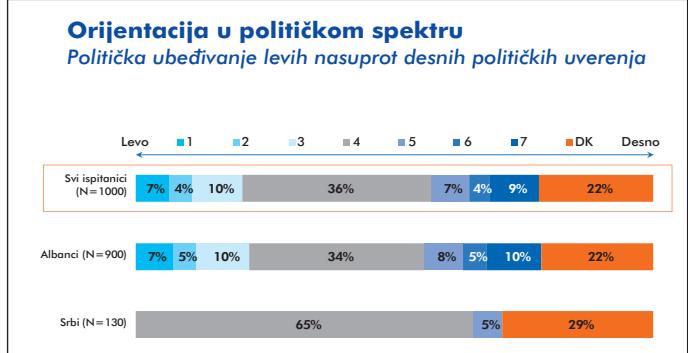
Oko 22% ispitanika nije znalo kako da sebe svrsta na skali (slika 3.8). Ponovo je najveći broj mladih stvrstan u "ugodni", "neutralan" deo skale (36%). Broj ispitanika koji se svrstao u levcu i desnicu je skoro jednak, sa 21% i 20%.

Zanimljivo je da mladi K-Srbi nisu izrazili nikakvu sklonost kada je reč o političkoj ideologiji. Oko 65% smatra sebe neutralnima, dok 29% nije znalo kako da se svrsta.

Slika 3.7



Slika 3.8



Većina mlađih smatra da nisu predstavljeni u politici.
“Ono čime se političari vode, uključujući i one koji su mlađi, su lični dobici a ne idealni”.

Omladina sa Kosova ne smatra da ima predstavnika u politici, 64% intervjuisanih reklo je da smatra da su "malo" ili "ni malo" predstavljeni u sferi politike (slika 3.9).

U grupnim razgovorima, mlađi koji nisu uključeni u politiku kažu čak ni da ih mlađi političari ne predstavljaju. Oni su mišljenja da je svaki mlađi političar vođen pre ličnim koristima (zaposlenje, stručna praksa, stipendije itd.) nego političkim idealima.

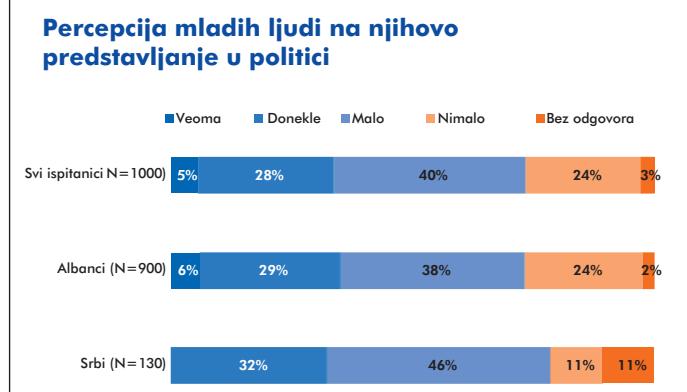
Ovakvo mišljenje potvrđeno je i u razgovorima vođenim sa mlađima koji su aktivni u politici. Mnogi su izjavili da su veće šanse da neko nađe posao ako je uključen u političku stranku. Stoga, oni na "volunteerskoj osnovi" doprinose političkim aktivnostima.

“Upoznala sam mlađe ljudi koji kažu da je jedini način da se zaposlis kroz članstvo u političkoj partiji i oni su se učlanili. Svi koji su se u Đakovici učlanili u stranku našli su posao.” – Jeta, 26 godina, Đakovica

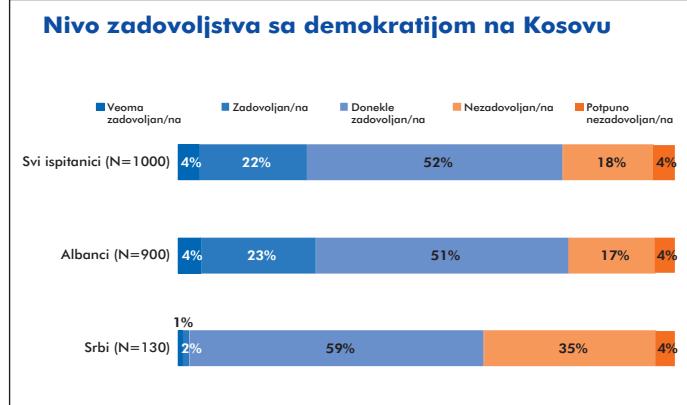
Većina mlađih (52%) je "donekle zadovoljna" demokratijom na Kosovu, ponovo otkrivajući neutralniju poziciju po ovom pitanju. Samo je 28% reklo da su ili "veoma zadovoljni" ili "zadovoljni" nivoom demokratije na Kosovu. Skoro svaka peta mlada osoba izrazila je nezadovoljstvo u vezi sa ovim problemom (slika 3.10).

Među mlađim K-Srbima još je više izraženo nezadovoljstvo postignutim nivoom demokratije na Kosovu. Oko 39% je "nezadovoljno", dok je 22% K-Albanaca izjavilo isto. Kontrast je veći kada se upoređuje stepen zadovoljstva demokratijom na Kosovu. Samo je oko 2% K-Srba izjavilo da je "zadovoljno", dok je to reklo 26% K-Albanaca (slika 3.10).

Slika 3.9



Slika 3.10



Ispitanici su pokazali da imaju nizak nivo poverenja u institucije, i da veruju verskim vođama, policiji i u određenoj meri medijima.

Ispitanici su zamoljeni da na skali poverenja ocenama od 1-10 ocene nekoliko grupa i ustanova¹¹, gde 1 znači "uopšte nemam poverenja", a 10 znači "imam dosta poverenja". Radi lakšeg predstavljanja ocene su kasnije prebačene na skalu od 0-100 gde 0 znači "uopšte nemam poverenja" a 100 "imam dosta poverenja"¹².

Grupe i ustanove dobile su u proseku 42 poena na pomenutoj skali, što znači da mladi sa Kosova pre pokazuju nepoverenje nego poverenje prema ovim skupinama.

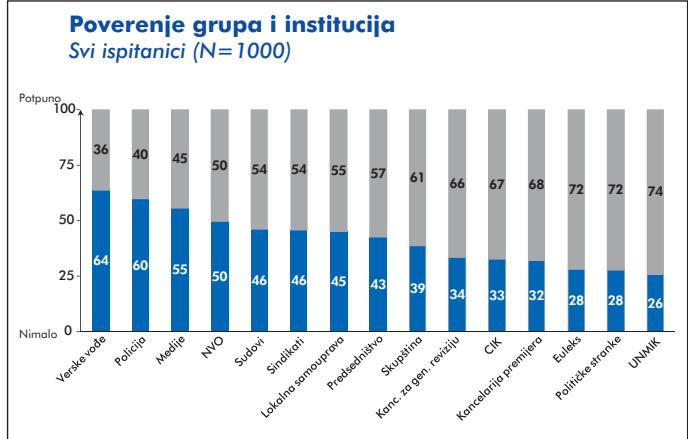
Verske vođe su među onima kojima se ukazuje najveće poverenje, sa 64 poena na skali (slika 3.11), potom sledi policija sa 60, a potom mediji sa 55 poena. Neprofitne organizacije su pozicionirane na sredini skale sa 50 poena. Sve druge ustanove i grupe našle su se u drugoj polovini skale, što u proseku znači da su mladi pre skloni da im ne veruju nego da im veruju.

UNMIK, političke stranke i EULEX u proseku predstavljaju grupe u koje mladi imaju najmanje poverenja, a koje su na skali poverenja dobili redom 26, 28 i 28 poena.

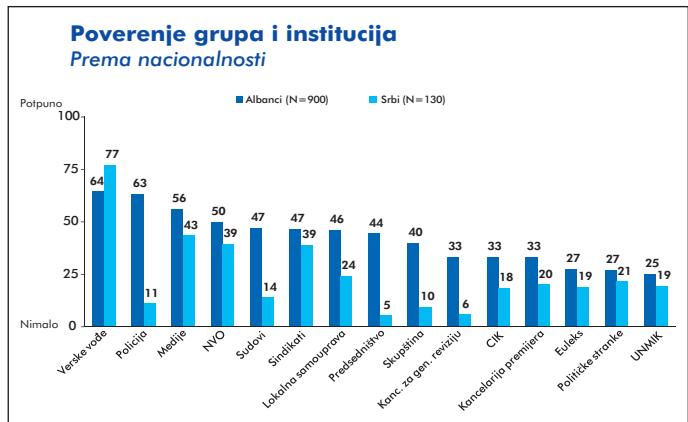
U proseku, mladi K-Srbi pokazuju nizak stepen poverenja u institucije i grupu, sa prosečnom ocenom ispod 24 poena na skali poverenja. Verske vođe su izuzetak i za K-Srbe i za K-Albance. Na žalost, kancelarija predsednika i kancelarija premijera Kosova dobile su skor od 5 i 6 poena, što ukazuje potpuno odsustvo poverenja.

Verske vođe su u tesnoj vezi sa političkim partijama. Ove dve stvari su nerazdvojne, crkva i država". – Stefan, 21 godina, Mitrovica

Slika 3.11



Slika 3.12



¹¹ Ukupno je 15 institucija i grupa ispitivano.

¹² Skor od 50 poena na skali poverenja znači da se u grupu niti veruje niti se u nju ne veruje.

Nezavisno od etničkog porekla, mlađi sa Kosova su najviše zabrinuti zbog nezaposlenosti i povećanja siromaštva. Istovremeno oni pokazuju zabrinutost zbog "otcepljenja dela teritorije Kosova".

U okviru istraživanja mladima je postavljeno pitanje koliko ih brine nekoliko problema sa kojima se Kosovo trenutno suočava. Ocene su formirane na skali 1-4 gde 1 znači "veoma sam zabrinut", 2 znači "donekle sam zabrinut", 3 znači "malo sam zabrinut" a 4 znači "uopšte nisam zabrinut"¹³.

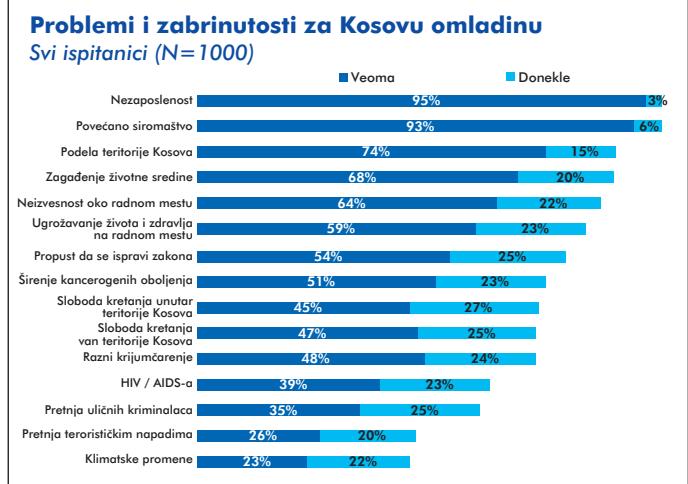
Kosovska omladina, nezavisno od toga kojoj etničkoj grupi pripadaju, ukazuju na nezaposlenost i povećanje siromaštva kao dva najprisutnija problema u društvu. Redom, 94% i 92% ispitanika reklo je da su "veoma zabrinuti" zbog ova dva pitanja (slika 3.12.).

Treći problem za koji su mlađi ukazali visok stepen zabrinutosti je percepcija o otcepljenju. Sedamdesetčetiri posto (74%) je reklo da je "veoma" zabrinuto za taj problem a 16% njih je istaklo da je "donekle" zabrinuto za njegove posledice po društvo. To ukazuje na visok stepen osetljivosti ovog pitanja, koje je nedavno postalo aktuelno usled razvoja događaja na severnom Kosovu. K-Albanci vide ovaj problem kao pitanje gubitka severne teritorije, dok za K-Srbe separacija znači odvajanje od Srbije.

"Plašim se asimilacije. Šta bi se desilo kada bi, na primer, Beograd priznao nezavisnost Kosova? Jedan moj prijatelj je promenio prezime i više se ne oseća kao Srbin već kao Kosovar. Toga se plašim." – Stefan, 23 godine, Mitrovica

Interesantno je da je 68% mlađih izjavilo da su "veoma zabrinuti" zbog zagađenja. Čini se da je tolika učestalost ovakvog odgovora uzrokovana usled prisutnosti problema zagađenja u političkoj javnosti i zainteresovanosti medija da o tome izveštavaju tokom 2012.¹⁴

Slika 3.13



Slika 3.14

Problemi i zabrinutosti za Kosovsku omladinu - Prema nacionalnosti		
Albanci (N=900)	Srbi (N=130)	
	Veoma	Donekle
Nezaposlenost	95%	3%
Povećano siromaštvo	93%	6%
Podela teritorije Kosova	74%	15%
Zagađenje životne sredine	68%	20%
Neizvesnost za radno mesto	64%	22%
Ugrožavanje života i zdravlja na radnom mjestu	59%	23%
Nesprovodenje zakona	54%	25%
Širenje kancerogenih oboljenja	51%	23%
Sloboda kretanja van teritorije Kosova	45%	27%
Sloboda kretanja unutar teritorije Kosova	47%	25%
Razni krijumčarenja	48%	24%
Podela teritorije Kosova	59%	28%
Širenje kancerogenih oboljenja	21%	65%
Sloboda kretanja van teritorije Kosova	51%	35%
Sloboda kretanja unutar teritorije Kosova	53%	30%
Zagađenje životne sredine	33%	32%
HIV/AIDS	3%	51%

¹³ Kako bi bilo jasnije, samo su procenti za odgovore "veoma" i "donekle" grafički prikazani.

¹⁴ Mediji su dosta izveštavali o dešavanjima u Feronikel fabrici čelika (odlazak na sud zbog zagađenja) i pitanju zagađenja poljoprivrednih gazdinstava

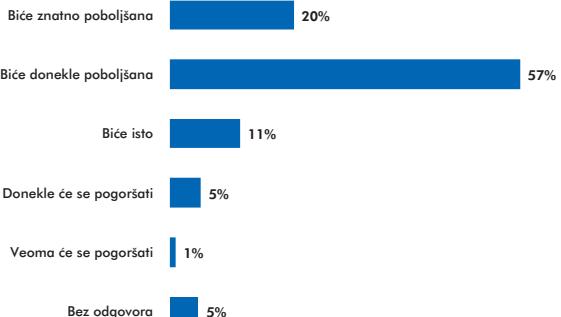
Iako su zabrinuti, K-albanska omladina je generalno optimistična u vezi sa ekonomskom budućnošću Kosova. To nije slučaj sa K-Srbima čija su predviđanja sumorna.

Iako mladi na Kosovu smatraju da su nezaposlenost i povećanje siromaštva dva najveća problema u ovom trenutku, većina (77%) veruje da će se na duže staze njihova ekonomska situacija poboljšati ("značajno će se poboljšati" i "donekle će se poboljšati"). Jedanaest procenata (11%) mladih ne očekuje nikakve promene u razvoju ekonomije Kosova, a samo 6% smatra da će se ekonomska situacija pogoršati u narednih 10 godina (slika 3.15.).

Očekivanja u vezi sa ekonomskim razvojem u narednih 10 godina značajno se razlikuju među mladim K-Albancima i K-Srbima. Ovi drugi misle da će ekonomija u budućnosti biti sve turobnija, 49% smatra da će "biti lošija" ili "mnogo lošija", dok 18% veruje da se neće promeniti (slika 3.16, desno). Nasuprot njima, 84% intervjuisanih K-Albanaca je pozitivno po pitanju ekonomskog napretka u godinama koje predstoje (slika 3.16, levo).

Slika 3.15

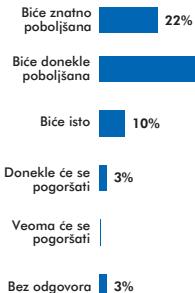
Očekivanja mladih o ekonomiji Kosova narednih 10 godina
Svi ispitanici (N=1000)



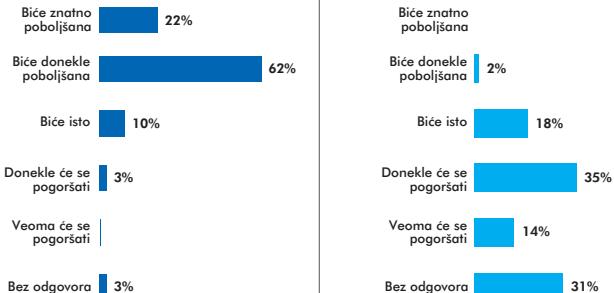
Slika 3.16

Očekivanja mladih o ekonomiji Kosova narednih 10 godina

Albanci (N=900)



Srbi (N=130)



Kosovo i evropske integracije

Uprkos tome što postoje problemi unutar Evropske unije, mlađi sa Kosova u velikoj meri podržavaju pridruživanje.

Mlađi na Kosovu veoma podržavaju priključenje Evropskoj uniji. Kada im je postavljeno pitanje da li bi Kosovo trebalo da bude deo EU, oko 88% je odgovorilo potvrđno dok je samo 7% dalo negativan odgovor (slika 4.1). Bitno je napomenuti da se ova podrška odražava u vremenu kada Evropska unija prolazi kroz ekonomsku krizu i političke debate. Podrška članstvu u EU nije u korelaciji sa mestom stanovanja ispitanika.

Kada se analiziraju odgovori mlađih K-Srba uviđa se da je njihova percepcija potpuno drugačija. Skoro da ne postoji mogućnost da podržavaju ulazak Kosova u Evropsku uniju, čemu se protivi 56% ispitanika. Dodatnih 43% K-Srba odgovorilo je na ovo pitanje sa "nisam siguran/na" (slika 4.1).

"Ljudi se protive evropskim integracijama jer su oni podržali bombardovanje ovog područja. Oni ne mogu biti naši prijatelji. Evropske integracije znače oduzimanje našeg nacionalnog dostojanstva." – Stefan, 24 godine, Mitrovica

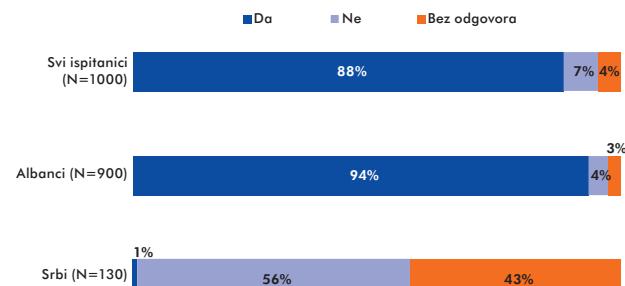
"Evropske integracije nam nisu važne. Postoje značajnija pitanja koja su nam bitna i ne razmišljamo o tome kada se suočavamo sa mnogim drugim problemima." – Ivana, 24 godine, Mitrovica

Oko 70% mlađih K-Albanaca veruje da bi priključenje Kosova Evropskoj uniji pomoglo budući ekonomski i politički razvoj (slika 4.2). Stavovi K-Srba su u potpunosti drugačiji; 74% misli da bi priključenje Evropskoj uniji donelo Kosovu samo ekonomske i političke probleme.

Dok odgovori dobijeni kvantitativnim istraživanjem ukazuju da bi ulazak Kosova u Evropsku uniju doprineo privrednom i političkom razvoju, razgovorima u fokus grupama otkriveno je da mlađi nisu upoznati sa direktnim posledicama koje bi ovaj proces imao na Kosovo. Kada se razgovaralo o praktičnim koristima evropskih integracija, dosta je mlađih spomenulo viznu liberalizaciju kao glavni benefit. Za njih, to je direktna asocijacija za ovaj proces, čime se uprošćavaju svi drugi pravni, institucionalni i privredni aspekti.

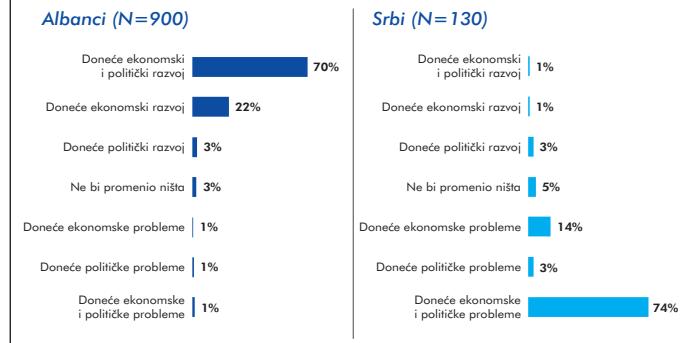
Slika 4.1

Da li mislite da Kosovo treba da se pridruži EU?



Slika 4.2

Uticaj članstva u EU



Kada će Kosovo postati članica EU? Mladi sa Kosova veoma su optimistični.

Kod mladih na Kosovu široko je rasprostranjen optimizam i veruju da će njihova zemlja uskoro postati članica Evropske unije. Polovina ispitanika (50%) veruje da će se to ostvariti u narednih pet godina. Drugih 28% predviđa da će se to ostvariti za 10 godina, dok 13% smatra da će Kosovo biti deo EU za više od 10 godina.

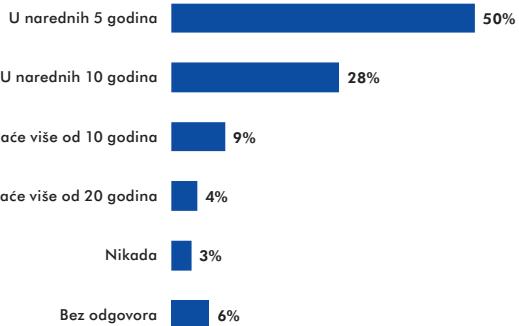
Ovako sveprisutan optimizam može se objasniti nedostatkom informacija o tome šta proces podrazumeva i koje bi uslove Kosovo trebalo da ispunji. Nasuprot tome, može biti rezultat činjenice da mnogi mlađi ljudi izjednačavaju proces evropskih integracija sa viznom liberalizacijom/slobodom kretanja.

“Ne verujem da su ljudi dovoljno upoznati sa uslovima i pravilima pridruživanja EU. Većina ljudi koje poznajem misle da su EU integracije isto što i vizna liberalizacija.” – Paštrik, 25 godina, Priština

I dok su mlađi K-Albanci prilično optimistični kada je reč o pristupanju Kosova Evropskoj uniji, K-Srbi imaju oprečno mišljenje. Četrdesetšest posto (46%) K-Srba ne veruje da će Kosovo ikada biti članica Evropske unije. Značajan broj mlađih K-Srba (35%) nije moglo dati nikakvu procenu u vezi sa ovim pitanjem. Oko 17% mlađih iz ove etničke grupe smatra da će Kosovo dobiti članstvo u EU ali da će za to biti potrebno da prođe više od 20 godina.

Slika 4.3

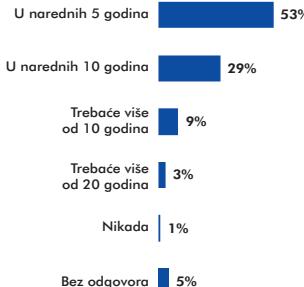
Kada će se Kosovo pridružiti EU Svi ispitanici (N=1000)



Slika 4.4

Kada će se Kosovo pridružiti EU

Albanci (N=900)



Srbi (N=130)



Većina mladih proces evropskih interacija shvata kao "slobodu kretanja i viznu liberalizaciju".

Sloboda kretanja i vizna liberalizacija su benefiti koje mladi najčešće povezuju sa priključenjem Evropskoj uniji. To je potvrđeno i u kvantitativnim i u kvalitativnim nalazima. Oko 51% ispitanika spomenulo je oba kao koristi od evropskih integracija. Ukoliko uzmememo u obzir 29% ispitanika koji su spomenuli sve dobrobiti uključujući i slobodu kretanja i viznu liberalizaciju, tada dolazimo do zaključka da 80% mladih veruje u ova dva kao u koristi procesa (slika 4.5).

Slobodna trgovina, olakšani boravak u zemljama članicama i subvencije su druge beneficije koje su povezivane sa procesom integracija, ali u malom broju.

"Kada Kosovo bude integrисано u EU, доћи ће и помоћ. Većina slabije razvijenih EU земаља добија финансијску помоћ за развој инфраструктурних пројеката." – Jeta, 26 godina, Prizren

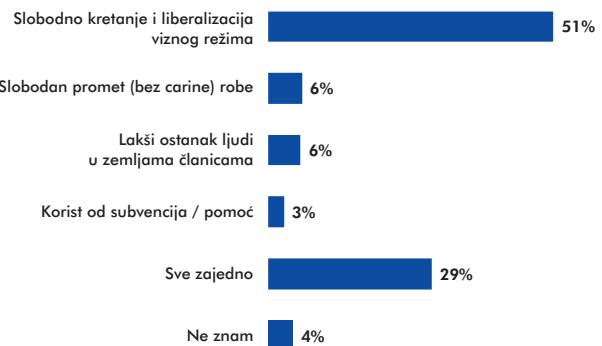
Zanimljivo je da 55% mladih K-Srba povezuje evropske integracije sa sve četiri olakšice: slobodom kretanja i viznom liberalizacijom, slobodnom trgovinom, olakšanim boravkom u zemljama članicama i subvencije. Takvo pozitivno shvatanje efekata evropskih integracija ukazuje da se mladi K-Srbi ne protive ideji pridruživanja EU po sebi, već se pre opiru ideji da će se Kosovo priključiti EU (slika 4.6).

"Ne postoje никакве могућности да се Kosovo priključи Европској унији. Postoji низ услова које је немогуће испунити. Srbi се никада неће сложити саnjima, а time ће и процес бити одлоžен." – Janko, 23 godina, Mitrovica

Slika 4.5

Koristi povezane sa članstvom u EU

Svi ispitanici (N=1000)



Slika 4.6

Koristi povezane sa članstvom u EU

Albanci (N=900)



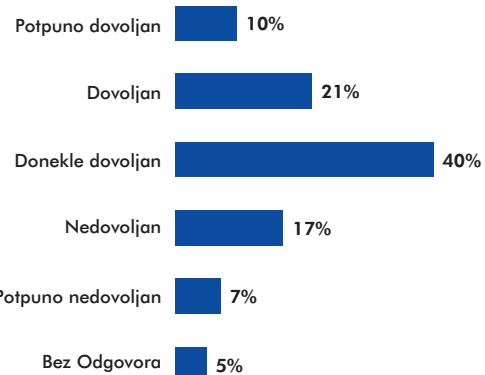
Srbi (N=130)

Mišljenje mladih u vezi sa pitanjem učinka vlade po pitanju evropskih integracija je podeljeno. Oko 31% veruje da je trenutni posao vlade u približavanju Kosova Evropskoj uniji ili "u potpunosti zadovoljavajuć" ili "zadovoljavajuć" (slika 4.7), 40% bira neutralniji ugao posmatranja odgovarajući da je vladin rad "donekle zadovoljavajuć", a 24% izjavilo je da je "nezadovoljavajuć" ili "u potpunosti nezadovoljavajuć".

Većina mladih K-Srba (55%) veruje da je dosadašnji učinak kosovske vlade u radu na evropskim integracijama "nezadovoljavajuć" ili "u potpunosti nezadovoljavajuć" (slika 4.8). Do 42% mladih iz ove etničke grupe nije dalo svoje mišljenje o učinku vlade u vezi sa evropskim integracijama.

Slika 4.7

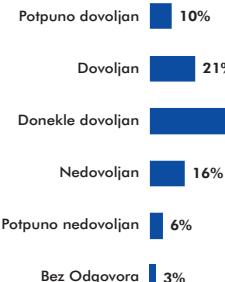
**Posvećenost vlade ka članstvu Kosove u EU
Svi ispitanici (N=1000)**



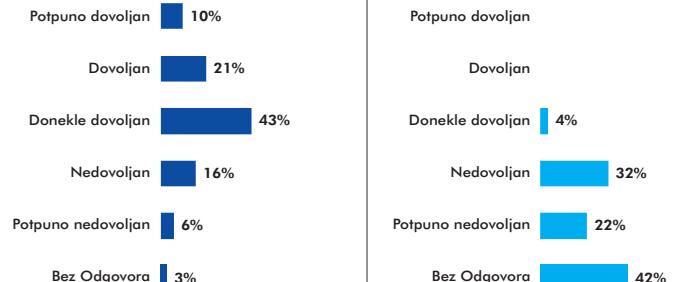
Slika 4.8

Posvećenost vlade ka članstvu Kosove u EU

Albanci (N=900)



Srbi (N=130)



Životni stil i slobodno vreme

Mladi Kosovari provode veliki deo dana uz medije – u gledanju TV-a, slušanju muzike, društvenom umrežavanju. U proseku, mlada osoba provodi 3,5 sata u gledanju televizije. Skoro svaki treći dnevno gleda sapunice.

Mladima je postavljeno pitanje koliko su često uključeni u niz aktivnosti vezanih za slobodno vreme i dokolicu. Dati odgovori kazuju da najčešće svoje slobodno vreme provode gledajući TV i slušajući muziku (slika 5.1, 79% kaže da često na taj način provodi svoje slobodno vreme). Treća najuobičajenija aktivnost je izlazak sa prijateljima, gde je oko 56% mladih Kosovara izjavilo da na taj način provodi svoje slobodno vreme. Mladi ljudi koji nisu u sistemu obrazovanja pokazuju sklonost da svoje vreme manje provode sa prijateljima. Pored faktora školovanja, i faktori pola i urbaniteta imaju uticaja na one koji kažu da izlaze sa prijateljima. Za devojke iz sela koja ne idu u školu ovaj ideo iunosi 32%. Sa druge strane oko 77% mladića iz gradova koji idu u školu kažu da često izlaze sa prijateljima.

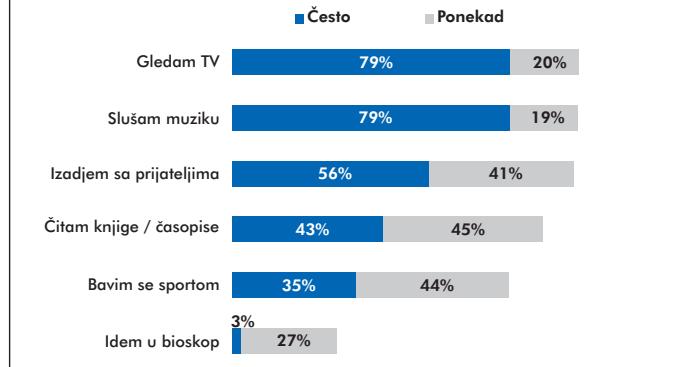
Na petom mestu (od šest ispitivanih aktivnosti) učestalosti je bavljanje sportom, sa 35% ispitanika koji su izjavili da često vreme provode u ovakvim aktivnostima.

Pitali smo mlade koliko vremena provode gledajući televiziju. Oko 37% provode između četiri i šest sati dnevno ispred TV-a, 49% provodi dva sata dnevno, a preostalih 14% uz TV provodi dnevno manje od dva sata. U proseku mladi dnevno provode 3,5 sata dnevno gledajući televiziju.

Mladi sa Kosova preferiraju inostrane muzičke programe na televiziji (slika 5.2). Oko 45% reklo je da ove programe gleda svakodnevno, a 23% izjavilo je da muzičke programe gleda dva do tri puta sedmično. Strani muzički programi su gledaniji od lake albanske muzike (koja ne spada u folk muziku) i od folk albanske muzike. Značajan procenat mladih (40% gleda često a 23% dva do tri puta nedeljno) prati vesti. Zanimljivo je da svaka treća osoba dnevno prati neku sapunicu.

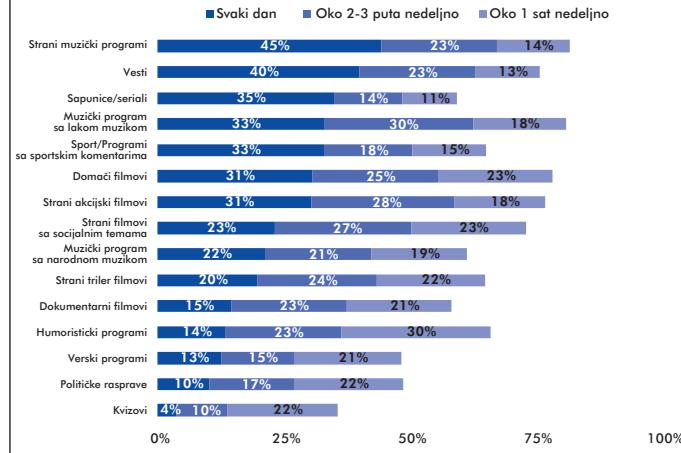
Slika 5.1

Koliko često radite svaku od ovih aktivnosti?
Svi ispitanici (N=1000)



Slika 5.2

Frekvencija gledanja televizijskih programa
Svi ispitanici (N=1000)



Mladi su veoma povezani međusobno i veliki su korisnici društvenih mreža.

Mladi sa Kosova veoma su dobro povezani, skoro devet od deset njih kaže da ima pristup internetu (slika 5.3), bez obzira na to gde žive (selo/grad) i bez razlike na etničko poreklo. Stopa dostupnosti interneta je 95% za mlade iz grada, odnosno 89% za one iz seoskih sredina (slika 5.4). Skoro 92% mladih K-Albanaca i 86% K-Srba ima pristup internetu.

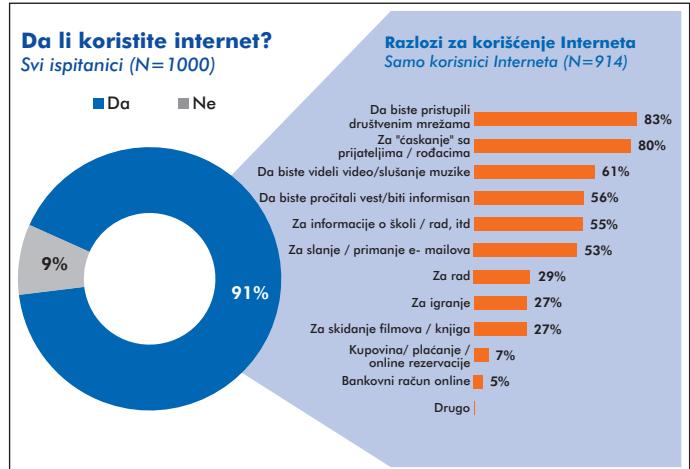
Društveno umrežavanje i časkanje (četovanje) su dva najčešće spominjana razloga zbog kojih mladi koriste internet. Istim redosledom, 83% i 80% mladih koristi internet (N=914) jer bi želeli da se povezuju sa drugima ili da četuju. Iz razgovora u fokmaus grupa utvrdili smo novi trend, pristup internetu preko mobilnih telefona, kojim se šire prilike za daljim povezivanjem sa drugim osobama. Dosta mladih izjavilo je da preko mobilnih telefona koriste facebook i da oko 80% vremena provedenih na internetu, upravo provode na društvenom umrežavanju.

"Primetio sam da ako ne ideš u kafiće i ako ne koristiš facebook nisi IN, ne pratиш trendove i bićeš izdvojen od ostalih. Ako nisi u skladu sa ova dva trenda, onda si OUT." – Albert, 23 godine, Priština

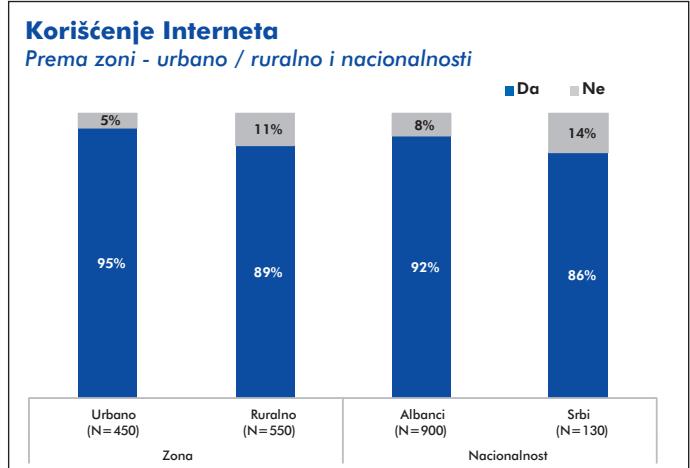
Gledanje filmova/slušanje muzike, čitanje za potrebe škole/posla/iz zadovoljstva i proveravanje elektronske pošte su često pominjani razlozi zbog kojih mladi koriste internet. Svaki od ovih razloga je pomenuto više od polovine mladih korisnika internet.¹⁵

U proseku, mladi sa Kosova na internetu dnevno provode 3,5 sata. Ovakve nalaze potvrđuju i fokus grupe. Kosovska omladina provodi 7 sati dnevno uz internet i televiziju.

Slika 5.3



Slika 5.4



¹⁵ Obratiti pažnju da je svaki ispitnik mogao da spomene više od jednog razloga zbog kojih koristi internet; stoga procenat ne premašuje broj od 100%.

Vrednosti u vezi sa fizičkim izgledom, uvažavajućim društvenim statusom i čak zdravom ishranom smatraju se najpopularnijim među većinom mlađih sa Kosova.

Mladi čiji su stavovi istraživani zamoljeni su da ocene grupu od dvanaest vrednosti. Ocene su davane na skali od 1 do 3 gde je 1 oznaka za "popularan", 2 za "ne sasvim popularan" i 3 "nepopularan".

Mladi su izdvojili kao najbitnije tri stvari: dobar fizički izgled (87%), posedovanje fakultetske diplome (86%) i nezavisnost (84%) (slika 5.5).

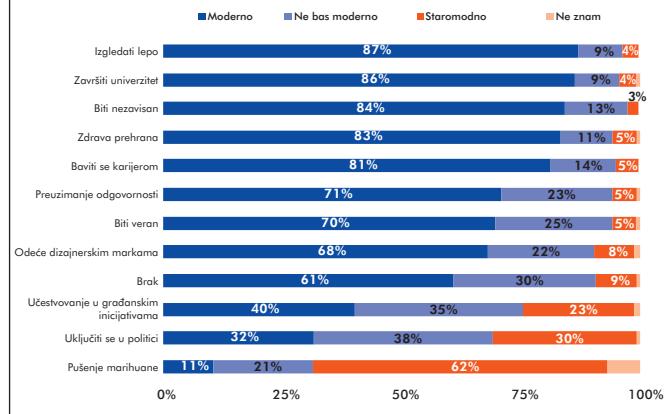
Razgovori u fokus grupama otkrili su da su poslednji trendovi u modi, frizuri i odeći takođe važni. Kada bi odgovarali na pitanja šta je u trendu, sagovornici u svakoj grupi odgovarali su da je to dobar fizički izgled, što se izdvaja kao vrhunski motiv. "Dobar izgled" je potreban kako bi neko bio prihvaćen u društvenim krugovima, da bi se zaposlio ili stupio u vezu sa drugom osobom.

Interesantno je da je "zdrava ishrana" sledeći popularan trend među omladinom na Kosovu što je 83% izjavilo.

Čini se da društveni aktivizam – uključivanje u civilno društvo ili političku organizaciju – i aktiviranje u oblasti politike nisu naročito popularni među mladima na Kosovu. Ove dve stvari spomenute su kao "popularne", istim redosledom, u 42% i 29% slučajeva. Konzumiranje marihuane je po mišljenju mlađih sa Kosova najmanje popularno (samo je 10% spomenulo pušenje marihuane kao popularno).

Slika 5.5

Šta je moderno u Kosovu
Svi ispitanici (N=1000)



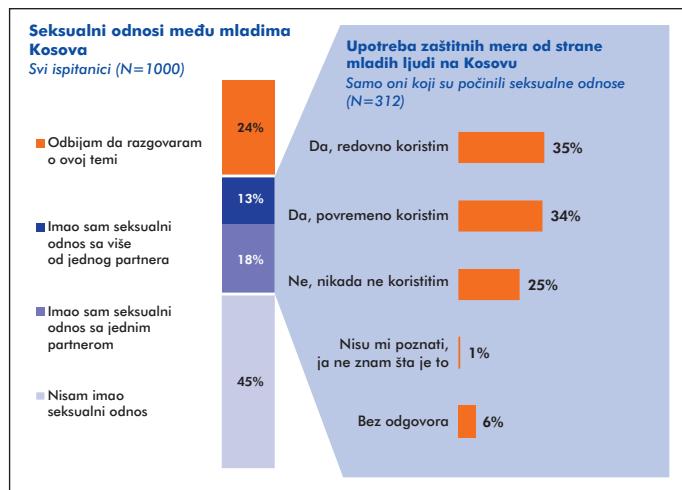
Generalno, priče o seksu se još uvek smatraju tabuom, naročito ako biste o tome razgovarali sa roditeljima ili drugim članovima porodice.

"Stvari koje govorite prijateljima ne govorite roditeljima, naročito ne one koje su u vezi sa seksom". Bora, 21 godina, Prizren

Oko 45% mlađih iz istraživanja reklo je da nikada nije imalo seksualne odnose, 18% da je imalo odnose samo sa jednim partnerom, a 13% sa više od jednog partnera. Gotovo svaki četvrti ispitanik (24%) nije odgovorio na pitanje.

Od broja mlađih koji su izjavili da su imali seksualne odnose (N=312) samo 35% koristi redovno zaštitu, 34% je koristi povremeno dok 25% nikada nije koristilo zaštitu tokom stupanja u seksualne odnose. Ako se rezultati odvoje u odnosu na pol ispitanika, oko 36% devojaka reklo je da nikada nije koristilo zaštitu, naspram 22% mlađica.

Slika 5.6



Slika 5.7

